med nebom

ŽIVLJENJE

in zemljo

Naše ptice na 25 Posebnih območjih varstva

Natura 2000

je vseevropsko omrežje ekološko pomembnih območij narave, opredeljenih na podlagi direktive o pticah in direktive o habitatih. Oblikovano je bilo z namenom, da preprečimo izumiranje rastlinskih in živalskih vrst ter njihovih življenjskih okolij. Območja, izbrana po enotnih pravilih, skupaj tvorijo mrežo, ki je temelj čezmejnega sodelovanja.

Slovenija je ob vstopu v Evropsko unijo leta 2004 po direktivi o pticah določila 26 območij za varovanje ogroženih vrst ptic, ki pokrivajo 25 odstotkov ozemlja države. Na podlagi direktive o habitatih je bilo predlaganih tudi 260 območij za varstvo ogroženih ali redkih rastlinskih in živalskih vrst ter habitatov, ki pokrivajo 32 odstotkov Slovenije. Območja se med seboj delno pokrivajo, tako da skupaj pokrivajo 35 odstotkov slovenskega ozemlja.

Petindvajset odstotkov Nature 2000 leži znotraj že obstoječih zavarovanih območij, torej narodnih, regijskih in krajinskih parkov, rezervatov in naravnih spomenikov.

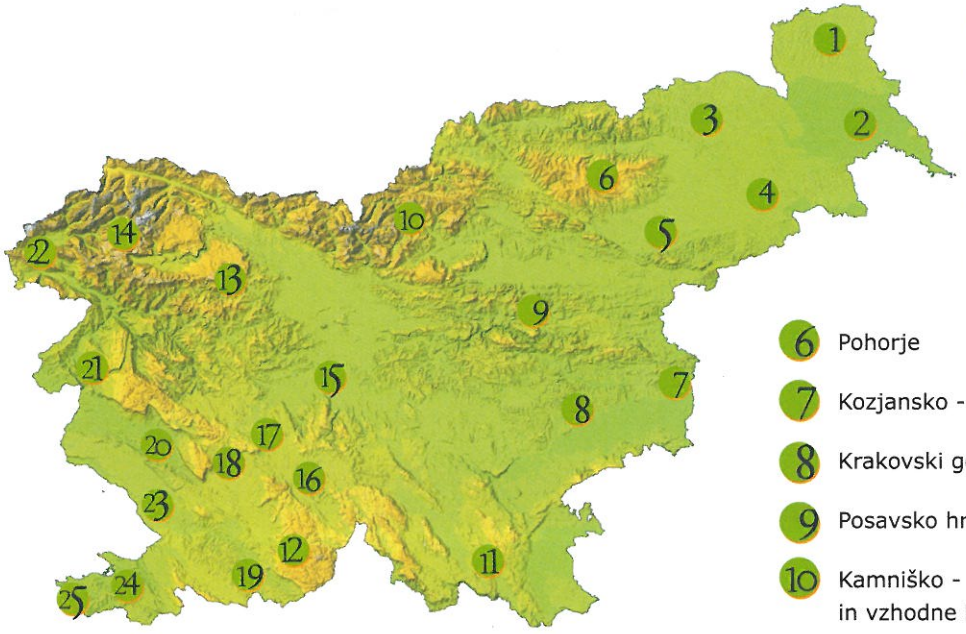
Za Slovenijo sta značilni izjemno visoka raznovrstnost in ohranjenost narave. Natura 2000 vključuje sistem varovanih območij z dopuščanjem opravljanja takšnih dejavnosti, ki omogočajo ohranjanje biotske raznovrstnosti, in tako ohranja veliko naravno bogastvo tudi za prihodnje rodove.

Izdajo brošure je omogočila Evropska komisija
Direktorat za širitev v okviru projekta
"Natura 2000 in EU - Nova priložnost za vas."

Enkratna kulturna krajina 1
Počasna lepotica slovenskega panonskega sveta 2
Kmetijska krajina kot življenjski prostor ptic 3
V pomlad z dvajset tisoč vodnimi pticami 4
Naravna struga s peščenimi stenami 5
Razgibana gozdnata planota na vzhodu 6
Mozaik različnih življenjskih prostorov 7
Prebivališče najredkejših slovenskih ptic 8
Strme skalne stene so varna gnezdišča 9
Ptice v razgibanem visokogorju 10
Obsežni stari gozdovi 11
Svet skrivnostnih gozdov in pisane cvetane kraških travnikov 12
Domovanje gozdnih sov in koconogih kur 13
Ptice v Zlatorogovem kraljestvu 14
Ohranimo bogastvo barjanski travnikov 15
Pomembno gnezdišče močvirskih ptic 16
Koščeva dežela 17
Domovanje travniških vrst ptic 18
Ornitološki zaklad mozaične pokrajine 19
Skalnato kraljestvo ptic 20
Prostrana razgledna planota 21
Na zapuščenih planinah in gorskih travnikih 22
Dežela podzemnih in nadzemnih čudes 23
Oaza na pragu Kopra 24
Življenjski prostor med kopnim in morjem 25

Naše ptice

na 25 Posebnih območjih varstva

1. Goričko
2. Mura
3. Slovenske Gorice - doli
4. Drava
5. Dravinjska dolina
6. Pohorje
7. Kozjansko - Dobrava - Jovsi
8. Krakovski gozd - Šentjernejsko polje
9. Posavsko hribovje - ostenje
10. Kamniško - Savinjske Alpe in vzhodne Karavanke
11. Kočevsko - Kolpa
12. Snežnik - Pivka
13. Jelovica
14. Julijske Alpe
15. Ljubljansko barje
16. Cerkniško jezero
17. Planinsko polje
18. Nanoščica - porečje
19. Reka - dolina
20. Trnovski gozd - južni rob in Nanos
21. Banjšice
22. Breginjski Stol in Planja
23. Kras
24. Škocjanski zatok
25. Sečoveljske soline

Foto: Željko Šalamun

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

hribski škrjanec *Lullula arborea*
veliki skovik *Otus scops*

Druge varstveno pomembne vrste:

prepelica *Coturnix coturnix*
čuk *Athene noctua*
smrdokavra *Upupa epops*
vijeglavka *Jynx torquilla*
zelena žolna *Picus viridis*
pogorelček *Phoenicurus phoenicurus*
rjavi srakoper *Lanius collurio*

Goričko

1

Enkratna kulturna krajina

Goričko je gričevnata pokrajina na skrajnem SV delu Slovenije. Po legi lahko Goričko razdelimo na zahodni, vzhodni in osrednji del. Klimatsko sodi to gričevje med najbolj sušne predele Slovenije. Naravne danosti in zgodovina teh krajev so ustvarile zanimiv in raznolik preplet gozdov, travnikov, njiv in visokodebelnih sadovnjakov mozaično kulturno krajino.

Kulturna krajina daje bivališča in omogoča preživetje velikemu številu vrst, ki so se ji prilagodile oziroma izkoristile možnosti, ki jih je ustvaril človek. Suhe travnike na pobočjih in kopastih vrhovih hribov naseljujejo hribski škrjanci, ki so sicer bolj razširjeni v jugozahodnem delu Slovenije. Travniške visokodebelne sadovnjake si je za svoj življenjski prostor izbral veliki skovik, katerega močna populacija na Goričkem šteje okoli 200 kličočih samcev. V bližini sadovnjakov najdemo še zeleno žolno, vijeglavko, smrdokavro, pogorelčka in čuka. Pestro paleto različnih življenjskih prostorov Goričkega s pridom izkoriščata tudi prepelica in divja grlica. Populacije večine naštetih vrst upadajo zaradi opuščanja tradicionalnih načinov rabe prostora, pospeševanja intenzivnega kmetovanja in posledičnega krčenja ekstenzivne kulturne krajine. Tudi rjavi srakoper, prosnik in rumeni strnad dosegajo v teh krajih višje gostote kot drugod. V zadnjih letih se po dolinah širi veliki strnad, polja pa preplavljajo napevi poljskega in čopastega škrjanca. Goričko nima naravnih stoječih voda, vendar je človek tu ustvaril nekaj akumulacij, ki jih s pridom izkoriščajo ogrožene vrste, kot so čapljica, črna štorklja in mokož. V bližini akumulacije Krašči (Ledavsko jezero) se raztezajo močvirni travniki, ki so dom vseh treh naših vrst cvrčalcev (kobiličarja ter trstnega in rečnega cvrčalca) in številnih bičjih trstnic. V peskokopu ob jezeru občasno gnezdi čebelar.

smrdokavra *Upupa epops*
Foto: Dare Fekonja

Na Goričkem se še vedno lahko odpravimo v ohranjeno naravo ter se srečamo z bogato kulturno dediščino, ki jo moramo ohraniti za zanamce. Čeprav je tradicionalna kulturna krajina Goričkega dobro ohranjena, pa se že kažejo znamenja njenega propadanja. Tako sta iz teh krajev izginila zlatovranka in črnočeli srakoper. Z nadaljevanjem tradicionalnega kmetijstva, usmerjenega v ekološko proizvodnjo, in z mehkimi oblikami turizma lahko zaustavimo proces in morda celo pripeljemo ti dve ptici nazaj.

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

čapljica
Ixobrychus minutus
črna štorklja
Ciconia nigra
bela štorklja
Ciconia ciconia
sršenar
Pernis apivorus
grahasta tukalica
Porzana porzana
mala tukalica
Porzana parva
vodomec
Alcedo atthis
srednji detel
Dendrocopos medius
belovrati muhar
Ficedula albicollis
pisana penica
Sylvia nisoria

Druge varstveno pomembne vrste:

mali martinec
Actitis hypoleucos
pivka
Picus canus
breguljka
Riparia riparia

čapljica
Ixobrychus minutus
Foto: Kajetan Kravos

Mura 2

Počasna lepotica slovenskega panonskega sveta

Reka Mura je poleg Drave najpomembnejša reka v panonskem svetu Slovenije in po vodnatosti ena izmed naših največjih rek. Sama rečna struga Mure je bila v preteklosti uravnana, tako da je njen naravni tok danes večinoma spremenjen, brez izrazitih meandrov. Kljub posegom, ki so za naravo negativni, je murska loka s številnimi elementi rečne krajine ostala dobro ohranjena. Pas poplavnih gozdov se kot široka, zelena črta sredi obdelane pokrajine vleče vzdolž reke od Apaškega polja do tromeje med Slovenijo, Hrvaško in Madžarsko, kjer Mura dokončno zapusti naše ozemlje. Poplavne gozdove napajajo nekateri še preostali rečni rokavi, med katerimi so najpomembnejši Stara Mura, Besnica, Tiloš in drugi. Značilnost spodnjega dela Mure vzdolž meje s Hrvaško so številni mrtvi rokavi mrtvice, ki so naravna vrednota neprecenljive vrednosti. Vzdolž linije, ki jo oblikujejo vasi Hotiza, Velika Polana in Brezovica, se Mednarodno pomembno območje za ptice razširi, tako da vključuje tudi predele kmetijske kulturne krajine s prevladujočimi ekstenzivnimi vlažnimi travniki.

Foto: Borut Štumberger

Pestrost različnih življenjskih prostorov omogoča preživetje številnim pticam, med katerimi so tudi mnoge vrste posebnega varstvenega pomena. Od približno 110 vrst gnezdilk na območju reke Mure jih skoraj polovico uvrščamo med ogrožene vrste. Značilna vrsta ohranjene rečne krajine je črna štorklja, ki gnezdi v poplavnih gozdovih vzdolž Mure, prehranjuje pa se v vodotokih ter drugih stoječih in tekočih vodah. V poplavnih gozdovih živijo evropsko pomembne populacije sršenarja, srednjega detla in belovratega muharja, od pogostejših vrst pa so tu najštevilnejše črnoglavka, ščinkavec, velika sinica in plavček. V nereguliranih, naravno izdolbljenih rečnih bregovih in večjih rokavih gnezdi vodomec. Še večje peščene stene potrebuje breguljka, ki ob splošnem pomanjkanju naravnih rečnih sten v novejšem času največkrat gnezdi v različnih gramoznicah. V mrtvicah, poraščenih s trstičjem in drugim vodnim rastlinjem, srečamo čapljico, malo tukalico, trstnega strnada in druge ogrožene vrste ptic. Naravno bogastvo mrtvic dopolnjujejo številne ogrožene vrste rib, dvoživk, kačjih pastirjev in rastlin, ki prav tako živijo tukaj. Najbolj karizmatična vrsta kmetijske kulturne krajine je nedvomno bela štorklja, povsod dobro poznana in priljubljena ptica. Center nacionalne populacije te vrste je v širši okolici Velike in Male Polane, ki je bila leta 2001 razglašena za Evropsko vas štorkelj.

Bogata naravna in kulturna dediščina ob Muri je priložnost za razvoj visoko kvalitetnih, trajnostnih oblik turizma. Paleta možnosti sega od vodenega spoznavanja rečne loke s plavajočimi mlini in brodovi do usmerjenih, okolju primernih oblik rekreacije s spremljajočo tradicionalno gostinsko ponudbo. Reka Mura je stoletja povezovala sosednje dežele vzdolž svojega toka. Priložnost, da to vez utrdimo, se danes ponuja v obliki načrtovanega biosfernega rezervata Drava-Mura, ki presega zamisli o uničenju tega enkratnega prostora z graditvijo verige hidroelektrarn.

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

zlatovranka
Coracias garrulus

Druge varstveno pomembne vrste:

bela štorklja
Ciconia ciconia
postovka
Falco tinnunculus
zelena žolna
Picus viridis
vijeglavka
Jynx torquilla
mali detel
Dendrocopos minor
smrdokavra
Upupa epops
pogorelček
Phoenicurus phoenicurus
kavka
Corvus monedula
rjavi srakoper
Lanius collurio
črnočeli srakoper
Lanius minor

zlatovranka *Coracias garrulus*
foto: Dietmar Nill

Slovenske Gorice - doli 3

Kmetijska krajina kot življenjski prostor ptic

Slovenske Gorice so največje območje s prevladujočo mozaično kmetijsko kulturno krajino v Sloveniji. Sestavljajo jih nizka slemena in griči, ki večinoma ne presegajo 400 metrov nadmorske višine, presekani z vzporedno potekajočimi dolinami potokov. Številni pritoki reke Pesnice oblikujejo značilno pokrajino dolov. Ta značilnost Slovenskih Goric je najbolj izražena prav na delu, opredeljenem kot območje Natura 2000. Osrednji del tega območja sestavljata dve široki dolini Jakobski in Jurovski dol. Tu sta se izoblikovali večji istoimenski naselji, medtem ko na gričih prevladuje razložena poselitev z dolgimi nizi hiš na slemenih. Na razmeroma majhnem prostoru srečamo celo paleto najrazličnejših življenjskih prostorov, ki zvezno prehajajo od vlažnih travišč na dnu dolin do suhih košenic in pašnikov s starimi visokodebelnimi sadovnjaki na pobočjih in slemenih gričev.

Številne značilne ptice ekstenzivne kulturne krajine sodijo danes med najbolj ogrožene vrste pri nas in v Evropi. Zato ne preseneča veliko število močno ogroženih ptic, ki jih najdemo na območju Slovenskih Goric. Med njimi ima posebno mesto zlatovranka, trenutno najbolj ogrožena vrsta ptice v Sloveniji. Še pred nekaj desetletji v panonskem svetu Slovenije ta splošno razširjena vrsta danes v zelo majhnem številu gnezdi le na območju Natura 2000 Slovenske Gorice in je na robu izumrtja. Žalostna usoda je žal že doletela drugo specializirano žužkojedo ptico kulturne krajine črnočelega srakoperja, ki je sredi prejšnjega desetletja nenadoma povsem izginil iz Slovenskih Goric. Na srečo pa so nekatere druge ogrožene vrste na tem območju še razmeroma številne.

foto: Eva Vukelič

Tako lahko zgodaj spomladi še vedno slišimo teritorialno oglašanje zelene žolne in malega detla, nekoliko kasneje pa petje pogorelčka, velikega strnada in smrdokavre. V Jakobskem dolu kavke že leta gnezdijo v naravnem gnezdišču, kar je v zadnjem času pri nas velika redkost. Na območju Natura 2000 gnezdi tudi nekaj parov bele štorklje, v bližini pa verjetno tudi en par njene redkejše sorodnice, črne štorklje.

Mozaična kulturna krajina Slovenskih Goric je kljub melioracijam dolin v preteklosti, izginjanju visokodebelnih sadovnjakov in večanju površine monokultur koruze, ki se v zadnjih letih močno širijo po pobočjih gričev, ostala dobro ohranjena. Priložnost območja, da se razvije v visoko kvalitetnega ponudnika domačih ekoloških proizvodov, z zlatovranko kot zaščiteno blagovno znamko, se še ni pričela razvijati. Le z razvojem takšnega sistema bo mogoče hkrati dolgoročno ohraniti kmeta kot sonaravnega oblikovalca in vzdrževalca enkratne kulturne krajine in tudi najlepši simbol njegove dejavnosti - zlatovranko.

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

mali ponirek
Tachybaptus ruficollis
kormoran
Phalacrocorax carbo
velika bela čaplja
Egretta alba
mlakarica
Anas platyrhynchos
čopasta črnica
Aythya fuligula
zvonec
Bucephala clangula
veliki žagar
Mergus merganser
sršenar
Pernis apivorus
mali galeb
Larus minutus
navadna čigra
Sterna hirundo
črna čigra
Chlidonias niger
vodomec
Alcedo atthis
belovrati muhar
Ficedula albicollis
pisana penica
Sylvia nisoria

velika bela čaplja *Egretta alba*
foto: Borut Rubinič

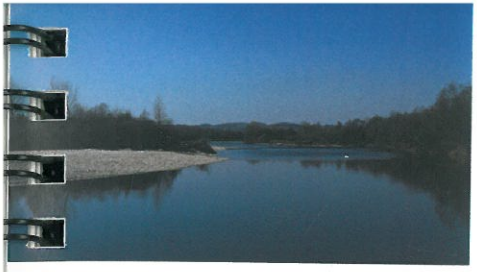

foto: Luka Božič

Drava

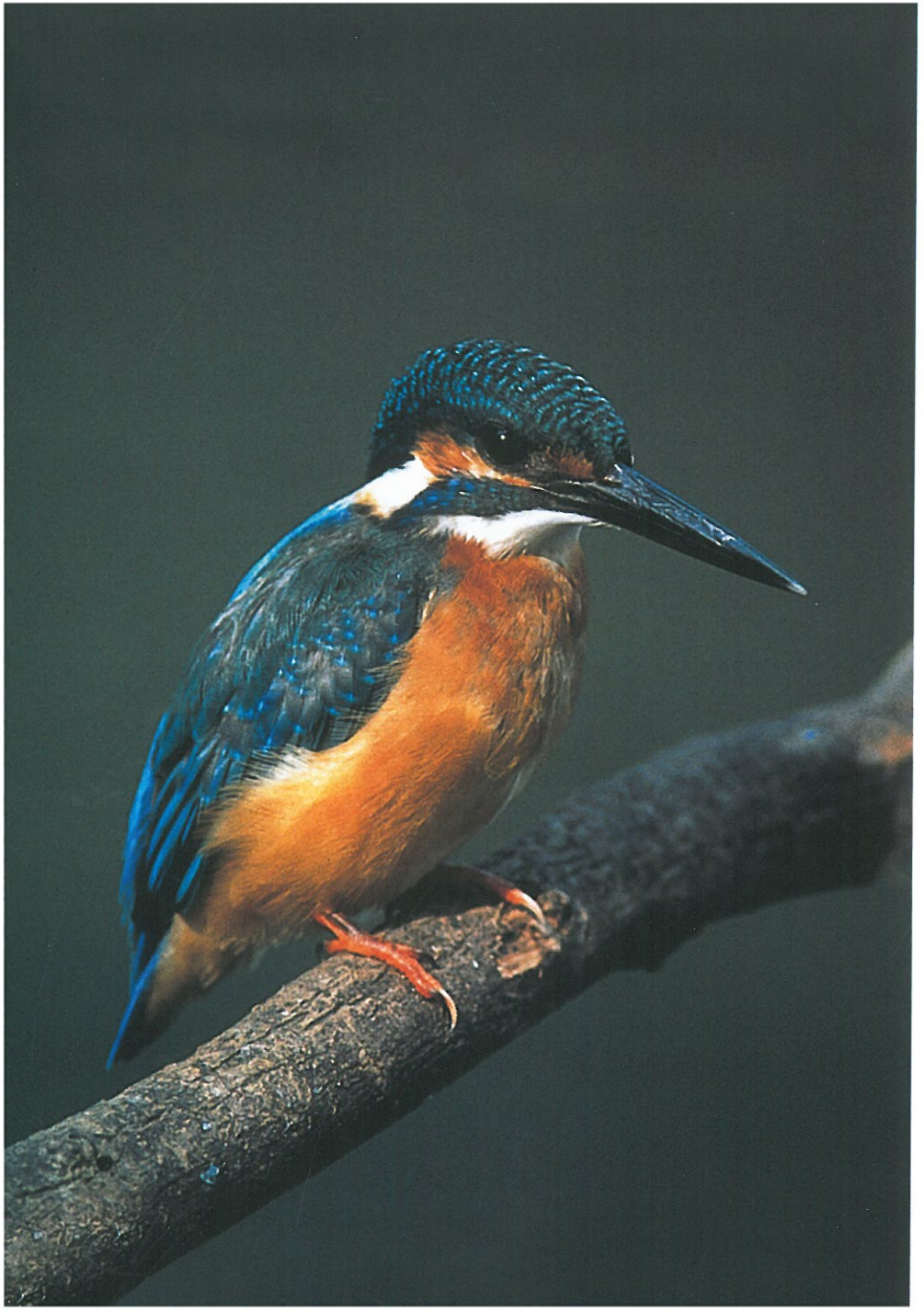
4

V pomlad z dvajset tisoč vodnimi pticami

Največja slovenska reka je s paleto rečnih okolij dom številnih živali in rastlin. Ptice naseljujejo domala vse predstavljive življenjske prostore ob reki: od prodišč, tekočih in stoječih voda pa vse do bujnih poplavnih gozdov. Človek že dolgo posega v reko in njeno poplavno območje. Temu navkljub pa so ob reki ohranile velike poplavne površine, velike tudi v evropskem merilu, saj omogočajo sodobno varstvo pred poplavami. Tako svet ob Dravi še vedno ostaja prepojen z vodo v nasprotju z okoliško intenzivno obdelano pokrajino. Samo divje vodnogospodarske dejavnosti bi še lahko uničile zadnje ostanke poplavnega gozda vzdolž Drave. Nenehna kraja proda in peska z rečnega dna z upadom gladin reke še vedno grozeče napreduje. Omenjena dejavnost, kamor sodijo tudi utrjevanja bregov in uravnave, še mnogo huje vplivajo na ptice, ki živijo neposredno ob rečni strugi. Posebej na vodomca, breguljko, malega martinca in malega deževnika, saj jim človek neposredno uničuje gnezdišča. Nenadzorovani lov na hrvaški strani Ormoškega jezera pa je dokončno odplaknil edino slovensko prenočišče treh vrst gosi. Smo v četrtem letu, ko so gosi po več stoletjih tu nehale skupinsko prenočevati.

Na Dravi prezimuje več kot dvajset tisoč vodnih ptic, veliko pa si jih tukaj ustavi tudi ob jesenski in spomladanski selitvi. Tako je Drava najpomembnejše območje za vodne ptice v Sloveniji. Vzdolž reke prezimuje v evropskem merilu pomembna populacija velike bele čaplje. V pozni jeseni jih je tukaj do 250 osebkov. Na Dravi prezimujejo tudi druge, evropsko pomembne populacije vrst, kot so mali ponirek, kormoran, mlakarica, čopasta črnica in veliki žagar. Število velikih žagarjev v zadnjih letih narašča, prezimujočih zvoncev pa je vse manj. Prav slednja specializirana raca potapljavka, ki se hrani z ličinkami enodnevnic, kot kazalec opozarja na slabšanje kakovosti reke. V času selitve lahko uživamo ob pogledu na jate črnih čiger in malih galebov, ki nenehno pobirajo hrano z vodne površine. V prvi polovici maja jih lahko na eni sami lokaliteti, npr. Ptujskem jezeru, opazujemo tudi več tisoč. Takrat se nad vodnimi površinami spreletavata tudi beloperuta in belolična čigra, vendar v precej manjšem številu. V košenih poplavnih gozdovih gnezdi precej velika populacija sršenarja, vitke ujede, ki je dobila ime po svoji značilni prehrani - zarodov os in sršenov. Najpomembnejša populacija navadne čigre v Sloveniji na Dravi gnezdi le še s pomočjo človeka. Na Ptujskem jezeru ornitologi že tri desetletja vzdržujejo otoka s kolonijo navadne čigre in rečnih galebov. Brez pomoči bi se otoka v kratkem času zarasla in postala neprimerna za gnezdenje. Pomoči pa sta v obliki gnezdilnih splavov obe vrsti deležni tudi v bazenih za odpadne vode Tovarne sladkorja Ormož, z umetnim otokom pa na Ptujskem jezeru in v bližnji gramoznici.

Uresničitev zamisli sodobnega varstva pred poplavami z ohranjanjem nepozidanih poplavnih površin in mednarodnim biosfernim rezervatom Drava-Mura pod varstvom UNESCA bo pozitivno vplivala na razvoj širše regije in mednarodno razpoznavnost območja Nature 2000. Prek ravnice Dravskega in Ptujskega polja se Drava s poplavnimi gozdovi še vedno vije kot zelen koridor. »Zelena žila« v neposredni bližini mest je odlična priložnost za sprehode in veličastne poglede na tisoče ptic med jutranjim svitom in večerno zarjo. Območje, obogateno z enkratno rečno kulturo, je zanimivo izhodišče za turistično dejavnost - dežela term med Avstrijo in Donavo.

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

bela štorklja
Ciconia ciconia
vodomec
Alcedo atthis

Druge varstveno pomembne vrste:

kosec
Crex crex
smrdokavra
Upupa epops
zelena žolna
Picus viridis
rjavi srakoper
Lanius collurio
siva pastirica
Motacilla cinerea

vodomec *Alcedo atthis*
foto: Peter Buchner

Dravinjska dolina

Naravna struga s peščenimi stenami

Dravinja je ena redkih srednje velikih rek v Sloveniji, ki ima v večjem delu svojega toka še vedno dokaj naravno strugo. Ohranjen je predvsem srednji, najdaljši del toka Dravinje med Dražo vasjo in Doklecami, ki ima status območja Natura 2000. Dolina je tukaj večinoma precej ozka, Dravinja pa je zaradi naplavin številnih pritokov pohorskih potokov marsikje pomaknjena povsem na njen južni rob. Celotna dolina je dolga približno 25 kilometrov, sama reka Dravinja pa še precej več, saj uravnano dno doline zaznamuje vijugasti tok reke s številnimi okljuki. Dno doline je zaradi rednih poplav večinoma neposeljeno. Naselja najdemo predvsem na robu doline, zunaj poplavnega pasu, kjer se ravninski svet že dviguje v okoliško gričevje. Najpomembnejši življenjski prostor so tu ekstenzivni travniki različnih rastlinskih združb, ki se razlikujejo predvsem glede na stopnjo vlažnosti. Tako najdemo v Dravinjski dolini enkratne prehode od zelo vlažnih močvirnih travnikov na najnižjih predelih do suhih travišč na pobočjih doline. Žal v zadnjih letih ekstenzivne travnike vse pogosteje spreminjajo v pregnojena silažna travišča in intenzivne pašnike, na račun travnikov pa se povečuje tudi delež njiv.

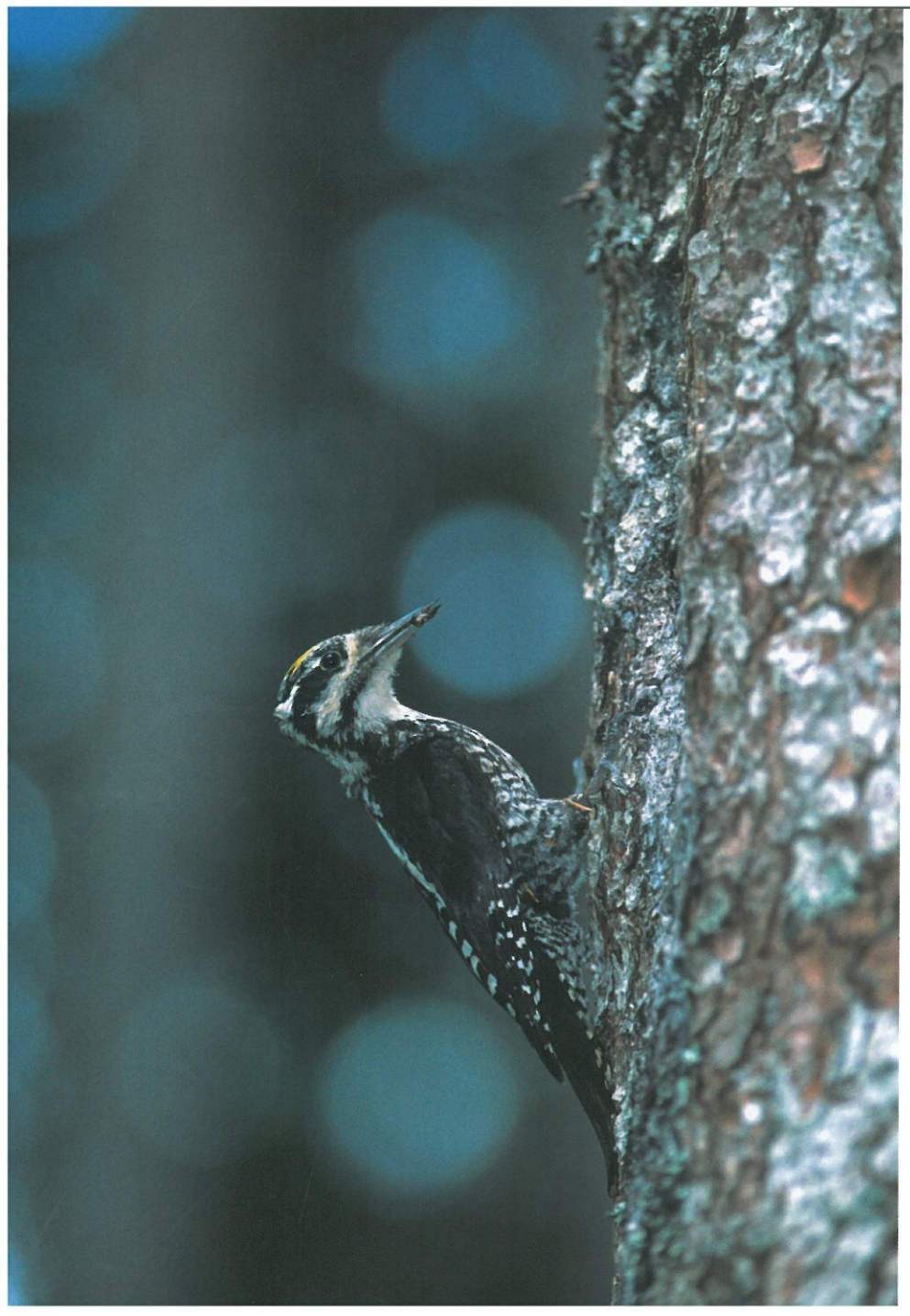
Meandrirajoča Dravinja s številnimi erodiranimi rečnimi bregovi in pravimi peščenimi rečnimi stenami ni samo prvovrsten estetski krajinski element, temveč tudi gnezdišče močno ogroženega vodomca. Vodomec je specializirana vrsta, ki lahko preživi le tam, kjer so na voljo primerne stene, v katere si lahko izkoplje gnezdilni rov. Na Dravinji je vodomec razmeroma številen, saj lahko gnezdi vzdolž celotnega toka reke.

Obiskovalcu Dravinjske doline bodo pozornost gotovo najprej vzbudila gnezda bele štorklje. Gnezdo bele štorklje najdemo domala v vsakem večjem naselju, skupaj jih je vsako leto zasedenih kakšnih dvajset. Ugodne razmere za prehranjevanje najde štorklja predvsem na vlažnih travnikih. Podobno velja tudi za močno ogroženo smrdokavro, ki gnezdi v sadovnjakih na gričih nad dolino. Na ostankih vlažnih, pozno pokošenih travnikov Dravinjske doline občasno slišimo tudi posamezne pojoče samce kosca, ki je bil še pred nekaj leti številčnejši kot danes. Pogosta ptica odprte pokrajine Dravinjske doline je rjavi srakoper. Najbolj številen je tam, kjer se ekstenzivni travniki prepletajo z omejki, grmišči ali posameznimi drevesi.

Človek s sonaravnim gospodarjenjem stoletja ni usodno posegal v naravno dinamiko rek. Danes se to spreminja in ena izmed stvarnih »žrtev« zgrešene vodnogospodarske politike je Dravinja. Pokrajina bi z regulacijo Dravinje in utrditvijo brežin izgubila značaj poplavne ravnice, kjer podtalnico napaja reka. V obdobju vse pogostejših katastrofalnih suš je to brez dvoma nepremišljeno početje in slaba naložba za prihodnost.

foto: Eva Vukelič

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

ruševec
Tetrao tetrix
mali skovik
Glaucidium passerinum
koconogi čuk
Aegolius funereus

Druge varstveno pomembne vrste:

črna štorklja
Ciconia nigra
divji petelin
Tetrao urogallus
sloka
Scolopax rusticola
močvirski martinec
Tringa glareola
duplar
Columba oenas
triprsti detel
Picoides tridactylus
povodni kos
Cinclus cinclus
belovrati muhar
Ficedula albicollis
mala uharica
Asio otus
komatar
Turdus torquatus
severni kovaček
Phylloscopus trochilus
brezovček
Carduelis flammea

triprsti detel *Picoides tridactylus*
foto: Tomaž Mihelič

Pohorje

6

Razgibana gozdnata planota na vzhodu

Pohorje se kot največje hribovje v slovenskem delu silikatnih Vzhodnih oziroma Apneniških Alp po številnih značilnostih precej razlikuje od preostalega, pretežno karbonatnega alpskega sveta. Zanj so značilna široka, kopasta slemena, ki potekajo v smeri vzhod-zahod, v osrednjem delu pa prevladuje razgiban planotast svet. Pohorje je zelo vodnato območje, prepredeno s številnimi globokimi grapami potokov. Naravovarstveno najpomembnejši je vrhnji del Pohorja, nad približno 1000 metrov nadmorske višine. To je tudi meja strnjene poselitve, saj nad to višino najdemo le še posamezne kmetije. Pohorje prekrivajo pretežno smrekovi gozdovi, ki pa imajo pogosto barjanski značaj. Posebnost najvišjih predelov Pohorja so obsežna travišča ali planje in na nekaterih predelih razvita visoka barja s šotnim mahom. Največje in najbolj znano barje je Lovrenško barje s slikovitimi barjanskimi okni, imenovanimi Lovrenška jezera.

Na Pohorju prevladujejo različne gozdne vrste ptic. Med njimi sta posebej pomembni dve vrsti sov: mali skovik in koconogi čuk. Oba naseljujeta višje predele Pohorja, najpogostejša pa sta v pasu nad 1200 metri nadmorske višine. Koconogi čuk za svoj obstoj potrebuje gozdove, kjer živi črna žolna, saj gnezdi skoraj izključno v opuščenih duplih te vrste. Malega skovika najpogosteje srečamo v bližini manjših čistin, na robovih barij in drugih presvetlitev v gozdu. Gozdni rezervati z zrelim gozdom in večjo količino mrtvega lesa, kakršna sta na primer rezervata Šumik in Lovrenška jezera, so pomembni za nekatere bolj specializirane vrste: triprstega detla, duplarja in belovratega muharja. Na pohorskih planjah živi tudi majhna in precej izolirana populacija ruševca, ki šteje vsega nekaj svatovsko razpoloženih petelinov.

Močno ogrožena vrsta je tudi divji petelin, katere številčnost se je v zadnjih desetletjih močno zmanjšala. Med najpogostejše vrste pohorskih gozdov prištevamo ščinkavca, meniščka, čopasto sinico ter rumenoglavega in rdečeglavega kraljička. Na potokih sta številna povodni kos in siva pastirica. Značilne vrste bolj odprtih predelov Pohorja so drevesna cipa, siva pevka in komatar.

Potencialne možnosti za razvoj naravi in ljudem prijaznih, mehkih oblik turizma in rekreacije, ki jih ponuja bogata naravna in etnološka dediščina na Pohorju, še niso povsem izkoriščene. Predvsem pa tovrstne dejavnosti še niso urejene na sonaraven način, ki bi resnično omogočal dolgoročno sožitje ohranjanja narave in človekovih dejavnosti. Smiselno bi bilo razmisliti o obuditvi nekaterih tradicionalnih oblik gospodarjenja, kot so ekstenzivna živinoreja za pridelavo mlečnih izdelkov v sirnicah (švajgah), pridobivanje oglja in steklarstvo. Žal za zdaj še vedno prevladujejo enostranski, velikopotezni načrti, usmerjeni v promocijo množičnega turizma.

foto: Andreja Škvarč

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

kosec *Crex crex*
srednji detel *Dendrocopos medius*
vijeglavka *Jynx torquilla*

Druge varstveno pomembne vrste:

črna štorklja *Ciconia nigra*
prepelica *Coturnix coturnix*
kozica *Gallinago gallinago*
veliki skovik *Otus scops*
kobiličar *Locustella naevia*
pogorelček *Phoenicurus phoenicurus*
rjavi srakoper *Lanius collurio*
črnočeli srakoper *Lanius minor*
bičja trstnica *Acrocephalus schoenobaenus*

foto: Hrvoje Oršanič

Kozjansko - Dobrava - Jovsi

7

Mozaik različnih življenjskih prostorov

Geografsko pestro območje zajema pokrajine najjužnejšega dela Panonskega sveta pri nas: Kozjansko, Bizeljsko gričevje in vzhodni del Brežiškega polja. Skoraj vsa kozjanska pokrajina in ravnice ob Sotli, ki spadajo v to posebno območje varstva, so del Kozjanskega regijskega parka, Jovsi pa imajo status naravnega spomenika. V tem prepletu različnih življenjskih prostorov, v katerem se izmenjujejo manjše vasi in domačije z visokodebelnimi sadovnjaki, travniki, posameznimi njivami, mejicami in gozdnimi robovi, najdemo številne vrste ptic. Mnoge izmed njih imajo v srednji Evropi status ogrožene vrste.

Med njimi ima posebno mesto vijeglavka, ki je na Kozjanskem zelo pogosta, saj tu živi kar tretjina vse slovenske populacije te nenavadne sorodnice detlov. Vijeglavke se najbolje počutijo v dobro osončenih zatravljenih visokodebelnih sadovnjakih. Poleg primernih gnezdišč imajo tu še veliko mravelj, ki so njihova priljubljena hrana. V starih sadovnjakih se zadržuje tudi pogorelček, ki je na Kozjanskem prav tako precej pogosta vrsta. Južni del območja pokriva dobro ohranjen nižinski gozd, imenovan Dobrava. Tu gnezdita srednji detel, že vrsto let pa tudi skrivnostna črna štorklja. Vlažni ekstenzivni travniki počasi izginjajo v panonskem svetu, tako kot povsod po Sloveniji. Največje ohranjeno območje takšnih travnikov najdemo prav v Jovsih, nekaj manjših površin je tudi vzdolž Sotle pri Podsredi. Na večini izmed njih gnezdijo ogroženi kosci, ki so znani po svojem nočnem oglašanju, sicer pa so skoraj neopazni, saj večino svojega življenja prebijejo v zavetju travniške vegetacije. Jovsi ponujajo primerna gnezdišča tudi črnočelemu srakoperju, ki je pri nas na robu preživetja.

Nekoliko pozabljeno in odmaknjeno območje je za obiskovalce Kozjanskega regijskega parka zanimivo ne le zaradi ohranjene narave, po kateri vodijo označene učne poti, pač pa tudi zaradi bogate zgodovinske in kulturne dediščine. Tamkajšnji kmetje so ohranjeno naravo že znali izkoristiti za uveljavljanje zdrave, ekološko pridelane hrane. Posebna priložnost pa se kaže v ustanovljenem Kozjanskem regijskem parku, ki s številnimi aktivnostmi prispeva k ohranjanju ogroženih življenjskih prostorov ptic podeželja.

pogorelček *Phoenicurus phoenicurus*
foto: Peter Buchner

črnočeli srakoper *Lanius minor*
foto: Peter Buchner

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

mali klinkač *Aquila pomarina*
južna postovka *Falco naumanni*
srednji detel *Dendrocopos medius*
belovrati muhar *Ficedula albicollis*
črnočeli srakoper *Lanius minor*

Druge varstveno pomembne vrste:

črna štorklja *Ciconia nigra*
bela štorklja *Ciconia ciconia*
mala tukalica *Porzana parva*
kosec *Crex crex*
kozača *Strix uralensis*
smrdokavra *Upupa epops*
vijeglavka *Jynx torquilla*
zelena žolna *Picus viridis*
mali detel *Dendrocopos minor*
trstni cvrčalec *Locustella luscinioides*
veliki strnad *Miliaria calandra*

Krakovski gozd - Šentjernejsko polje

Prebivališče najredkejših slovenskih ptic

Krakovski gozd je najobsežnejši sklenjeni ostanek nižinskih gozdov, ki so nekdaj preraščali poplavne ravnice ob Savi in Krki na obrobju Panonske nižine. Danes obsega 2400 hektarjev gozdov in skoraj prav toliko poplavnih travnikov na njihovem obrobju. Kot otok narave sredi intenzivno obdelanih kmetijskih površin ima v spodnjem toku reke Krke in spodnjem Posavju posebno vrednost pri ohranjanju biotske raznovrstnosti. V Krakovskem gozdu so ornitologi našteli okoli 120 vrst ptic, večina jih v njem tudi gnezdi.

Krakovski gozd je med poznavalci ptic znan predvsem kot edino gnezdišče malega klinkača v Sloveniji. To redko vrsto orla lahko v poletnih mesecih opazujemo nad ravnicami Šentjernejskega polja, kjer se prehranjuje z glodavci. Tu živi tudi precejšnje število srednjih detlov in belovratih muharjev. Njihov življenjski krog je neločljivo povezan z velikim številom odmrlih stoječih dreves v gozdu, v katerih izberejo primerno gnezdišče. Sosednje Šentjernejsko polje je z razgibanim mozaikom travnikov, njiv, redkega grmičevja ter skromnih gozdnih ostankov gnezdišče številnih ogroženih vrst ptic. Na njem iščejo hrano številne ujede, kot so postovka, rjavi lunj, črni škarnik in mnoge druge vrste. V okolici Krakovskega gozda in na Šentjernejskem polju domuje edina večja populacija ene najbolj ogroženih ptic v Sloveniji, črnočelega srakoperja. Ta selivec si gnezda najraje spleta v visokodebelnih sadovnjakih, hrani pa se večinoma z večjimi žuželkami. Njegov obstoj najbolj ogrožata intenzivno kmetijstvo z uporabo kemičnih sredstev.

foto: Slavko Polak

Zaradi intenzivnega kmetovanja je tu prenehala gnezditi splošno ogrožena južna postovka. Še vedno jo sicer lahko opazimo, kako preletava robove Šentjernejskega polja, gnezdi pa tu že dolgo ne več.

Bogata pokrajina ob Krki je dobro izhodišče za razvoj naravoslovnega turizma, ki bi lahko pomembno dopolnil že obstoječo turistično ponudbo. Mozaična kulturna krajina Šentjernejskega polja je življenjski prostor številnih ptic podeželja, ki pa za svoje preživetje potrebujejo naravi prijazno upravljanje prostora. Ekološko kmetovanje in pridelava visoko kakovostnih kmetijskih proizvodov je priložnost, ki bi jo bilo vredno izkoristiti v navezavi na različne trajnostne oblike turizma.

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

sokol selec
Falco peregrinus

Druge varstveno pomembne vrste:

planinski orel
Aquila chrysaetos
belovrati muhar
Ficedula albicollis
skalna lastovka
Hirundo rupestris
skalni strnad
Emberiza cia

sokol selec
Falco peregrinus
foto: Dietmar Nill

Posavsko hribovje - ostenje

Strme skalne stene so varna gnezdišča

Čeprav je po površini majhno, ima to območje izjemen pomen za eno izmed bolj ogroženih in najhitrejših ptic na svetu - sokola selca. Ta ptica ujeda si gnezdišča izbira v pasu skalnatih sten nad najožjim delom doline reke Save in spodnjega toka Savinje. Območje ima poleg osrednjega dela vzdolž Save in spodnjega toka Savinje še dva ločena dela, in sicer na Vranjih pečeh v dolini Gračanice in južnem delu celjske kotline.

Strme skalne stene, vpete v hribovit svet, dajejo območju značilen videz, obenem pa so izjemno primerno gnezdišče sokola selca. Zagotavljajo mu varno gnezdišče in tudi odlično lovno območje, saj stene niso utesnjene v ozke doline, kot je to pogosto v alpskem prostoru. Znotraj območja gnezdi tudi planinski orel, ki je sicer v tem delu Slovenije izjemno redek. V ostenju redno gnezdi le en par. Obisk skoraj vsake večje stene pa nam bo razkril tudi skalno lastovko, ki je številčnejša predvsem v vzhodnem delu območja. Na strmih južnih pobočjih, posejanih s skalovjem, gnezdi tudi skalni strnad. Značilen gnezdilec listnatih gozdov, ki se razraščajo ob skalnatih stenah, predvsem tam, kjer relief onemogoča gospodarjenje z gozdom, je belovrati muhar. V slabo dostopna ostenja Posavskega hribovja je človek do pred kratkim le redko posegal. V zadnjih letih lahko v tem sicer mirnem območju tako sokola selca kot planinskega orla ogrozita športno plezanje in jadralno padalstvo.

Območje je bilo desetletja prepuščeno industrijskemu onesnaževanju, ki je zelo zniževalo kakovost življenja tamkajšnjega prebivalstva. Vključitev v omrežje Natura 2000 je zato tudi priložnost, ki postavlja območje v drugačno luč, in dejstvo, ki opozarja tudi na naravne vrednote območja. Če vemo, kako živi sokol selec, se zavedajmo, da se nam v njegovi domovini obetajo prijetni sprehodi po hribovitem svetu z odličnimi razgledi.

foto: Tomaž Mihelič

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

sokol selec
Falco peregrinus
belka
Lagopus mutus
ruševec
Tetrao tetrix
gozdni jereb
Bonasa bonasia
divji petelin
Tetrao urogallus
mali skovik
Glaucidium passerinum
koconogi čuk
Aegolius funereus

Druge varstveno pomembne vrste:

planinski orel
Aquila chrysaetos
triprsti detel
Picoides tridactylus
kozača
Strix uralensis
komatar
Turdus torquatus
planinska pevka
Prunella collaris
skalni plezalček
Tichodroma muraria

mali skovik
Glaucidium passerinum
foto: Tomaž Mihelič

Kamniško-Savinjske Alpe in vzhodne Karavanke

Ptice v razgibanem visokogorju

To izjemno razčlenjeno območje v Kamniško-Savinjskih Alpah zajema predvsem Grintovce in širše območje Smrekovca, prek Olševe do Pece pa se razteza tudi v Karavanke. Je redko poseljeno, samotne kmetije in zaselki so le v njegovem severovzhodnem delu. Gozd je tukaj prevladujoč življenjski prostor, ki že stoletja kaže na izjemno usklajeno sobivanje človeka in narave. Zaradi velike pokrajinske pestrosti je raznolika tudi gozdna sestava. Krajina je izrazito alpska, območje pa zajema predvsem pas gozdov in svet nad njimi.

Z ornitološkega vidika so na tem območju prav gozdovi izjemnega pomena. V iglastih in mešanih gozdovih, kjer je dovolj starih dreves in mrtvega lesa, sta razmeroma gosto naseljena triprsti detel in mali skovik. Prvi potrebuje stara drevesa zaradi prehranjevanja, drugi pa v njihovih duplih najde ustrezna gnezdišča. Območje, na katerem gorski travniki prehajajo v pas ruševja in se pojavljajo prvi zametki niže ležečega gozda, je primerno za ruševca. Med pomembnejšimi vrstami lahko tu najdemo še koconogega čuka in divjega petelina. Tako divjemu petelinu kot gozdnemu jerebu ustrezajo mirni, stari gozdni sestoji s številnim presvetlitvami in jasami, na katerih rastejo maline in borovnice, zato ni naključje, da je eno najboljših življenjskih prostorov divjega petelina v Sloveniji ravno znotraj tega območja.

Ptičji svet ostaja pester tudi nad gozdno mejo. Med redkimi ptičjimi prebivalci Grintovcev in Veže ter najvišjih vrhov Raduhe in Pece je belka. Najraje se zadržuje na travnatih zaplatah med prevladujočim skalovjem. Belka se z varovalno obarvanim svatovskim perjem, ki je pozimi belo kot sneg, poleti pa sivorjavo kot skalovje, zlahka zlije z okolico, zato je kljub neplašni naravi ni lahko opaziti. Na najvišjih vrhovih je pogosta planinska pevka, s katero si življenjski prostor delijo še šmarnica, postovka, planinska kavka in krokar. Skalne stene ustrezajo tudi redkemu skalnemu plezalčku, ki zaradi pisanega perja spominja na metulja. Poleti je to ptič vrhov, v času gnezditve pa ga bomo našli v kakšni skalnati soteski. Večja skalovja so tudi gnezdišča skalne lastovke, v njih pa posamič gnezdita še planinski orel in sokol selec.

foto: Tomaž Mihelič

Na tem območju se lahko srečamo s številnimi zares zanimivimi vrstami ptic, ki pa jih nepoučenemu obiskovalcu lahko pokažejo le izkušeni ornitologi. Domačini se v teh krajih že dolgo ukvarjajo s kmečkim turizmom, vodeni ogledi ptic, na primer triprstega detla, pa bi zagotovo pritegnili številne obiskovalce od vsepovsod, še posebej iz zahodne Evrope. Prebivalcem večine evropskih držav opazovanje omenjenih ptic ni dano, gozdov in pristne apnenčaste alpske krajine pa tukaj ne manjka. Zato je največja priložnost ta, da kvalitetno razgibano pokrajino in pripadajoče naravne vrednote ohranimo v sedanjem stanju tudi za prihodnje rodove ter jih na trajnosten način ponudimo zahtevnim domačim in tujim obiskovalcem.

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

kozača
Strix uralensis
koconogi čuk
Aegolius funereus
mali skovik
Glaucidium passerinum
belohrbti detel
Dendrocopos leucotos
mali muhar
Ficedula parva

kozača *Strix uralensis*
foto: Tomaž Mihelič

Obsežni stari gozdovi

Obsežni strnjeni sestoji gozdov brez naselij pokrivajo skoraj celotno območje, ki je največje posebno območje varstva v Sloveniji. Dobro ohranjeni gozdni sestoji so pomembno prebivališče številnih ogroženih vrst.

Predvsem v ostankih pragozdov in starih gozdnih sestojih se zadržujejo najredkejše ptice. Najpomembnejša vrsta tega območja je prav gotovo ogrožena kozača, ki tukaj deli svoj življenjski prostor še s tremi vrstami gozdnih sov: koconogim čukom, lesno sovo in malim skovikom. Na ostanke pragozdov je vezan tudi belohrbti detel, ki se najraje prehranjuje na ležečih mrtvih deblih dreves. V zadnjem desetletju so njegova gnezda odkrili le še tu in na Gorjancih.

V ostankih pragozdov je bila na Kočevskem izsledena tudi majhna izolirana populacija malega muharja, taščici podobnega, a precej manjšega polduplarja, ki si gnezdo rad zgradi v odprtinah in zgnitih duplih v drevesnem deblu. V bližini Kočevske Reke je v osemdesetih letih začel gnezditi par orla belorepca, drugi par pa živi v Krakovskem gozdu. To sta pri nas za zdaj tudi edini znani gnezdi te v svetovnem merilu ogrožene vrste.

Obiskovalci se radi odpravijo v kočevske, še pred kratkim nedostopne gozdove že zato, da jih občudujejo, mogočne, kot so že sami po sebi. Vodeni ogledi številnih redkih živalskih vrst, ki so v tukajšnjih gozdovih našle svoj mir, so priložnost in dobro izhodišče za razvoj naravoslovnega kot tudi drugih oblik sonaravnega turizma.

foto: Mirko Perušek

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

kotorna
Alectoris graeca
kosec
Crex crex
podhujka
Caprimulgus europaeus
kozača
Strix uralensis
koconogi čuk
Aegolius funereus
hribski škrjanec
Lullula arborea
pisana penica
Sylvia nisoria

Druge varstveno pomembne vrste:

kačar
Circaetus gallicus
divji petelin
Tetrao urogallus
skalni golob
Columba livia
smrdokavra
Upupa epops
velika uharica
Bubo bubo
slegur
Monticola saxatilis
rjava cipa
Anthus campestris
repaljščica
Saxicola rubetra

slegur *Monticola saxatilis*
foto: Peter Buchner

Snežnik - Pivka

Svet skrivnostnih gozdov in pisane cvetane kraških travnikov

Ob pogledu z vrha Snežnika (1796 m), najvišjega nealpskega vrha v Sloveniji, je zastal dih že Valvasorju: prostrani gozdovi, kjer »...bukve, jelke, smreke in podobna drevesa zrastejo v njem kar najvišje...«, liburnijska obala in Istra na eni ter Alpe na drugi strani zaokrožujejo to pravljično veduto. Obsežni dinarski gozdovi bukve in jelke, ki pokrivajo več kot polovico celotnega posebnega območja varstva, spadajo med največje strnjene gozdne sestoje pri nas. Izmed sov je najpomembnejša prebivalka takega gozda kozača, ki je razširjena po celotnem območju Javornikov in Snežnika in dosega ravno tu največjo gostoto poselitve v Sloveniji. Od drugih sorodnic jo v širnih snežniških gozdovih spremljajo še lesna sova, velika uharica, koconogi čuk in mali skovik. Podobno kot drugod v Sloveniji je ena izmed zelo ogroženih vrst na tem območju tudi divji petelin.

foto: Eva Vukelič

Na močvirnih travnikih na dnu doline Pivke gnezdijo kosci. Nekaj jih najdemo tudi na gorskih travnikih južnih obronkov Snežniške planote, kjer si delijo življenjski prostor z repaljščicami. Tu srečamo tudi druge travniške vrste ptic, kot sta poljski in hribski škrjanec ter veliki strnad, pa tudi redko in skrivnostno pisano penico. V poletnih nočeh lahko prisluhnemo značilnemu oglašanju podhujke. Na pobočjih Snežniške planote so pogoste smrdokavre, opazimo pa tudi kotorne. Njihov obstoj na teh pašnikih je tesno povezan s človeško dejavnostjo, pašo drobnice; ta ohranja ogolelost pašnikov, na nevretenčarjih, ki jih je najti v iztrebkih drobnice, pa se izdatno pasejo ravno smrdokavre in kotorne. Kljub pisani opravi živi slegur zelo neopazno. Če bomo pozorni, bomo to čudovito obarvano, a plaho ptico opazili na suhih in kamnitih traviščih, kjer si gnezdo navadno poišče v skalnih razpokah in špranjah. Na podobnih razgaljenih in kamnitih površinah, tudi na danes opuščenem vojaškemu vadbišču, gnezdi rjava cipa, redka gnezdilka, ki je v Sloveniji omejena na njen jugozahodni del. Razgaljene kamnite površine so ustrezno prebivališče tudi številnih plazilcev, s katerimi se pretežno prehranjuje kačar, ki pogosto preletava obronke snežniške planote. Od velikih in mogočnih ptic zagotovo velja omeniti planinskega orla, ki tod tudi gnezdi, ter beloglavega jastreba, ki mu vzgorniki ob robu planote omogočajo ugoden prelet iz gnezdišč v bližnjem Kvarnerju v smeri proti Nanosu, Trnovskemu gozdu in naprej proti Alpam.

Obširni gozdovi Javorniške in Snežniške planote so zaradi trajnostne rabe dobro ohranjeni. Tudi razdrobljene kmetijske površine v Pivški kotlini pomenijo dragocen življenjski prostor za mnoge travniške ptice. Sam Snežnik pa je zaradi svojega izjemnega razgleda in bogate naravne dediščine med pohodniki zelo priljubljen. Zato ima naravoslovni turizem na tem območju izjemen potencial, ki bi obiskovalcem približal skrivnostni in razburljivi svet dinarskega krasa.

divji petelin *Tetrao urogallus*
foto: Tomaž Mihelič

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

divji petelin
Tetrao urogallus
mali skovik
Glaucidium passerinum

Druge varstveno pomembne vrste:

planinski orel
Aquila chrysaetos
sokol selec
Falco peregrinus
ruševec
Tetrao tetrix
koconogi čuk
Aegolius funereus
kozača
Strix uralensis

gozdni jereb *Bonasa bonasia*
foto: Tomaž Mihelič

Jelovica

Domovanje gozdnih sov in koconogih kur

Obsežno alpsko planoto, ki je ne prištevamo k Pokljuki samo zaradi ozke soteske Save Bohinjke, imenujemo Jelovica. Na človeka naredi planota močan vtis, še posebej če se ozre nanjo iz Selške doline ali blejske kotline. Obsežen planotast, domala raven vršni del je skoraj povsod obdan s strmimi in skalovitimi pobočji. Skalovja so najmogočnejša nad sotočjem Save, kjer padajo več kot 100 metrov globoko in tvorijo znamenito strukturo, imenovano Babji zob. Že ime samo pove, da gre za gozdno območje, obiskovalec pa bo morda presenečen nad majhno zastopanostjo jelke. Predalpski gozdovi bukve, jelke in smreke danes oblikujejo značilno podobo planote.

Ornitološko je Jelovica zanimiva zaradi številnih gozdnih vrst. Razgibana kraška planota na višini nad 1000 metrov, prepletena z gozdnimi jasami kot posledicami planšarstva, je odlično življenjsko okolje za gozdnega jereba. V pasu nad 1200 metri živi divji petelin, više, okrog Ratitovca, pa še zadnji predstavnik koconogih kur na tem območju, ruševec. Od gozdnih sov sta na planoti pogosta mali skovik in koconogi čuk, najdemo pa tudi večjo kozačo, za katero je plato Jelovice najpomembnejši življenjski prostor na območju Julijskih Alp. Vse tri vrste sov so vezane na odrasle faze gozda, kjer je dovolj dupel za gnezdenje. Mali skovik se najbolje počuti v razgibanih iglastih gozdovih, preostali dve sovi pa naseljujeta tako listnate kot iglaste gozdove. Na obronkih Jelovice se omenjenih trem sovam pridruži še lesna sova, najnovejši podatki pa kažejo, da se znotraj območja tu in tam pojavlja tudi velika uharica. Med redkimi in značilnimi vrstami za Jelovico lahko omenimo še triprstega detla, ki ga bomo našli v smrekovih gozdovih višjih leg z veliko lesno zalogo in velikim deležem odmrlega lesa. Severna in južna skalna pobočja Jelovice so domovanje sokola selca in planinskega orla.

foto: Tomaž Mihelič

Človek je že od nekdaj gospodaril z obsežnimi gozdovi Jelovice ter jih bolj ali manj spreminjal. Na območju je bila v preteklosti pospešeno sajena smreka, ki je na planoti danes dominantna vrsta. Varovane vrste najdejo primerno domovanje tudi ob naravnejšem sestavu gozdov z večjim deležem bukve in jelke. Zaradi gospodarjenja v gozdu je v njem premalo stoječih odmrlih dreves, redke pa so tudi gozdnate površine, ki bi bile prepuščene naravnemu razvoju. Prav te pa so zelo pomembne za ohranitev večine vrst gozdnih ptic. Sobivanje človeka in narave ima na Jelovici kljub vsemu dolgoletno tradicijo, čeprav se je od časov, ko se je začelo gospodarjenje, marsikaj spremenilo. Gozdarsko žičnico Blatni graben so zamenjale številne gozdne ceste, zapuščenih je vse več planšarij.

S spodbujanjem sonaravnega gospodarjenja z gozdom in ekstenzivne paše na obstoječih planinah, ki so ponekod že opuščene, bo Jelovica ostala prijeten dom za številne gozdne ptice in priljubljen kraj za ohranjene narave in miru željne obiskovalce.

foto: Tomaž Mihelič

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

planinski orel
Aquila chrysaetos
beloglavi jastreb
Gyps fulvus
belka
Lagopus mutus
ruševec
Tetrao tetrix
divji petelin
Tetrao urogallus
gozdni jereb
Bonasa bonasia
kotorna
Alectoris graeca
koconogi čuk
Aegolius funereus
mali muhar
Ficedula parva

Druge varstveno pomembne vrste:

kosec
Crex crex
planinska pevka
Prunella collaris
planinska kavka
Pyrrhocorax graculus
slegur
Monticola saxatilis

ruševec *Tetrao tetrix*
foto: Tomaž Mihelič

Julijske Alpe

Ptice v Zlatorogovem kraljestvu

belka *Lagopus mutus*
foto: Tomaž Mihelič

Naš edini narodni park obsega večji del slovenskih Julijskih Alp in je nemalokrat skupaj s Triglavom simbol slovenstva. Pokriva štiri odstotke slovenskega ozemlja in zajema osrčje Julijskih Alp. Poleg povsem alpskih vrhov območje sooblikujeta tudi prostrani planoti Pokljuke in Mežaklje, krajino pa po večini gradijo visokogorski grebeni, skupaj z vrhovi in globokimi ledeniškimi dolinami. Kraljestvo Zlatoroga, kamor uvrščamo predvsem Lepo Komno, Sedmera jezera in Triglav, je bilo razglašeno za narodni park zaradi izjemne slikovitosti pogorja in številnih naravnih znamenitosti in ohranjenosti alpske narave. Ohranjena narava je človeku preprosto blizu.

V Julijskih Alpah so se ohranile številne vrste ptic, tudi mnoge ogrožene. V njihovem visokogorju domuje več kot polovica celotne slovenske populacije planinske pevke, skalnega plezalčka, planinskega vrabca in planinske kavke. Z izjemo skalnega plezalčka, ki lahko gnezdi tudi v skalovju na dnu dolin, v visokogorju gnezdijo nad gozdno mejo. Vrhove in visokogorske planine na primorski strani parka poleti redno obiskujejo posamezni beloglavi jastrebi, ki sicer gnezdijo na kvarnerskih otokih in v bližnji Italiji. V Krnskem pogorju se beloglavi jastrebi pojavljajo dnevno, v zadnjih letih pa je bil tam opazovan celo brkati ser, v Alpe ponovno naseljena vrsta. Kar nekaj ptic gnezdi v skalnih stenah, ki jim dajejo varna gnezdišča, hranijo pa se drugje. Med ujedami so to redki planinski orli in sokoli selci ter številčnejša postovka. Med gnezdilkami skalnih previsov sta tudi dve kolonijski vrsti: planinski hudournik in mestna lastovka. Na območju celotnega parka razpršeno gnezdi tudi skalna lastovka, na skalnatih gruščnatih pobočjih pa sta pogosta še skalni strnad in hribska listnica, ki je v Sloveniji gotovo značilna ravno za Triglavski narodni park. Ker gozd pokriva več kot polovico površine parka, v njem najdemo predvsem gozdne vrste ptic. Tako se bomo na gorenjski strani razveselili koconogih kur, v starih gozdovih pa lahko uzremo triprstega detla in malega muharja. Prav do gozdne meje se povzpneta mali skovik in koconogi čuk, kjer ju lahko v spomladanskih prebujanjih dneva poslušamo skupaj z ruševcem. Na sončnih primorskih pobočjih s pašniki pa bomo lahko opazovali kotorno in slegurja.

Da je kraljestvo Zlatoroga vredno varstva, verjetno ni treba posebej poudarjati. Marsikdo po svetu pozna Slovenijo predvsem zaradi Triglava in njegove okolice. Zakaj? Ker je že bil tam ali pa vsaj slišal o tej lepoti. Ali bomo Slovenci znali s tem živeti, je odvisno predvsem od nas samih. Prav tako je od nas samih odvisno, ali bomo znali turistično ponudbo vpeti v trajno sobivanje z naravo. Marsikje gredo stvari z roko v roki, saj je krajina, ki jo potrebujejo varovane vrste ptic, privlačna tudi za človeka. Tradicionalno kmetijstvo, planšarstvo in vodenje po visokogorju pa so za marsikoga tako vabljive stvari, da se jih bo z veseljem naužil prav v osrčju Julijskih Alp.

foto: Eva Vukelič

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

pepelasti lunj *Circus cyaneus*
kosec *Crex crex*
pisana penica *Sylvia nisoria*

Druge varstveno pomembne vrste:

prepelica *Coturnix coturnix*
sloka *Scolopax rusticola*
veliki škurh *Numenius arquata*
veliki skovik *Otus scops*
repaljščica *Saxicola rubetra*
kobiličar *Locustella naevia*

Ljubljansko barje

Ohranimo bogastvo barjanski travnikov

Ljubljansko barje, ki leži v južnem delu ljubljanske kotline, sestoji iz nižinskega dela in posameznih osamelcev, ki se dvigajo nad ravnico. Zaradi vztrajnega osuševanja, ki se je pričelo že v času Rimljanov, nato pa nov zagon dobilo sredi 18. stoletja, je pravega barja ostalo le za vzorec. Danes je to kmetijska krajina, v kateri se prepletajo različni travniki, njive, osuševalni jarki, drevesne in grmovne mejice ter maloštevilna močvirja, trstišča in zaraščajoči se ostanki najjužnejših evropskih visokih barij. Kljub temu Ljubljansko barje najmanj enkrat letno pokaže svoj nekdanji obraz, ko se v času rednih poplav spremeni v mostiščarsko jezero. Te lahko prekrivajo tudi polovico Barja in pomembno vplivajo na časovni potek in obseg kmetijskih del, s tem pa tudi na gnezditveni uspeh mnogih travniških vrst ptic. Ravno slednje imajo na Ljubljanskem barju spričo obsežnih vlažnih travnikov pomembna gnezdišča in dosegajo nadpovprečno visoke gostote v slovenskem, nekatere pa celo v evropskem merilu.

Pozno košeni vlažni travniki, ki se v rastnem obdobju odevajo v vijolično, rožnato, rumeno in belo barvo močvirskih logaric, kukavičjih lučc, ripečih zlatic in travniških ivanjščic, so bivališče največje slovenske populacije kosca. Njihovo število upada od leta 1999 zaradi zmanjševanja ekstenzivnih travniških površin. Slednje so vse prepogosto izpostavljene intenziviranju pridelave krme (večkratno gnojenje, zgodnje in zelo pogoste košnje, siliranje trave), preoranju v koruzne njive, opuščanju košnje in posledično zaraščanju ali pa pozidavi. Na ekstenzivne travnike so vezane tudi nekatere druge talne gnezdilke, na primer repaljščica, prepelica in veliki škurh, ki ima na Barju svoje edino redno gnezdišče v Sloveniji. Pestra je tudi ornitofavna drevesno-grmovnih mejic, ki so eden izmed opaznejših krajinskih elementov Barja. V njih

veliki škurh *Numenius arquata*
foto: Kajetan Kravos

gnezdijo številne pisane penice, rjavi srakoperji in veliki skoviki. Barje tudi pozimi ne sameva, saj na njem poleg domačih vrst prezimuje nekaj deset pepelastih lunjev. V preteklem desetletju in pol so z Barja žal izginile vsaj štiri gnezdilke: kozica, smrdokavra, črnočeli srakoper in južna postovka. Zadnji par slovenskih južnih postovk, ki sicer sodijo med globalno ogrožene vrste, je gnezdil leta 1994 prav na Barju.

Barje je zaradi svoje lege v neposredni bližini slovenske prestolnice izpostavljeno pritiskom in interesom. Industrijske cone, smetišča, črne gradnje, nove ceste in rekreativne dejavnosti (balonarstvo, letalsko modeliranje, sprehajanje psov) so le nekateri izmed njih. Prihodnost Barja je v mehkih oblikah turizma (kolesarjenje, pohodništvo) in sonaravnega kmetijstva. Zaradi obsežnega ljubljanskega zaledja leži velik potencial v naravoslovnem izobraževanju osnovnošolcev in srednješolcev z učnimi potmi, razlagalnimi tablami in kakovostnim vodstvom. S pridelki ekološkega kmetijstva bi lahko oskrbovali zahteven ljubljanski trg, hkrati pa skrbeli za pestrost kmetijskih kultur in čisto podtalnico. Tako bo narava človeku vračala, kar bo vanjo vložil.

foto: Tine Schein

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

kosec
Crex crex
grahasta tukalica
Porzana porzana
mala tukalica
Porzana parva

Druge varstveno pomembne vrste:

rjavovrati ponirek
Podiceps grisegena
bobnarica
Botaurus stellaris
raca žličarica
Anas clypeata
kostanjevka
Aythya nyroca
prepelica
Coturnix coturnix
kozica
Gallinago gallinago
rdečenogi martinec
Tringa totanus
rumena pastirica
Motacilla flava
repaljščica
Saxicola rubetra
bičja trstnica
Acrocephalus schoenobaenus

Cerkniško jezero

16

Pomembno gnezdišče močvirskih ptic

Cerkniško jezero je pravzaprav tipično kraško polje. Na zahodu in jugu ga obdajajo strma pobočja Javornikov, na vzhodu Bloška planota in na severu toplo pobočje Slivnice. Jezero, ki sodi v povodje kraške Ljubljanice, nima površinskega odtoka in tako vsa voda odteka izključno pod zemljo. Nastane v deževnih obdobjih, ko obsežni sistem ponikev na jezeru ne more več odvajati velikih količin vode. Navadno se to zgodi ob jesenskih deževjih in spomladanskih otoplitvah ob taljenju snega v Snežniškem pogorju. Sredi jezera teče glavna vodna žila Stržen, ki prihaja na plan kot kraški izvir Obrh na jugovzhodu in ponikne v jami Karlovica na severozahodnem delu polja. Jezero v celotnem obsegu pokriva 26 km^2.

Skoraj nikjer drugje v Sloveniji ne najdemo na tako majhnem prostoru toliko različnih vrst ptic kot ravno na Cerkniškem jezeru in njegovi okolici. Ornitologi so doslej našteli prek 250 vrst, od katerih jih okoli sto na tem območju redno gnezdi. Močna in stabilna populacija kosca daje jezeru tudi mednarodni pomen. Na jezeru gnezdi od 60 do 100 koscev. Za koščevo gnezditev so pomembni predvsem vlažni travniki vzhodnega in južnega obrobja jezera, ki jih zaradi naravnih razmer pozno kosijo. Prostrani poplavljeni travniki, šašja ter sestoji trstja in jezerskega bička dajejo življenjski prostor tudi redki grahasti in mali tukalici. Jezero je tudi edino stalno gnezdišče rjavovratega ponirka in rdečenogega martinca v Sloveniji, občasno pa tu gnezdita tudi veliki škurh in bobnarica. Na barjanskih predelih najdemo nekaj gnezdečih parov kozic, na vlažnih travnikih po vsem jezeru pa gnezdi rumena pastirica. Številni trstni strnadi in trstnice zasedajo gostejše sestoje trsta. V zadnjem času nas je po dolgih letih veselo presenetil par belih štorkelj, ki je spletel gnezdo v vasi Martinjak.

kozica *Gallinago gallinago*
foto: Kajetan Kravos

Jezero je pomembno tudi kot prehranjevališče ujed vezanih na močvirje, naprimer orla belorepca in za druge vrste ptic, ki se na jezeru ustavljajo v času preleta in prezimovanja. Treba je poudariti, da je število vseh ptic, tako gnezdilk kot negnezdilk, odvisno od višine vode, ki tu zelo niha.

Cerkniško jezero je od leta 2002 zavarovano v okviru Notranjskega regijskega parka, od leta 2006 pa je vpisano na seznam svetovno pomembnih Ramsarskih lokalitet, kar mu daje poleg statusa območja Natura 2000 tudi viden naravovarstveni značaj evropskega pomena. Območje ima z obilico naravnih znamenitosti, kraških pojavov in bogato etnološko dediščino izjemne možnosti za razvoj trajnostnih oblik turizma. Za območje je izjemnega pomena tudi uveljavljanje sonaravnih oblik kmetovanja, ki bodo ohranile prebivališča redkih in ogroženih ptic ter v sodelovanju s parkom zagotovile trženje visoko kvalitetnih proizvodov pod posebnimi blagovnimi znamkami.

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

kosec *Crex crex*

Druge varstveno pomembne vrste:

prepelica *Coturnix coturnix*
kozica *Gallinago gallinago*
repaljščica *Saxicola rubetra*
pisana penica *Sylvia nisoria*
veliki strnad *Miliaria calandra*

foto: Leon Kebe

Planinsko polje

Koščeva dežela

Planinsko polje zaznamujejo številni površinski in podzemni kraški pojavi, mokrotni travniki ter vztrajnost človeka, ki je skozi čas ohranil prvobitno kmetijsko kulturno krajino ter s tem tudi življenjske prostore številnih vrst ptic in redkih rastlin. Območje, ki obsega približno 1080 hektarjev površine, sestavljajo v večini trajni mokrotni travniki v prepletu s posameznimi drevesi in skupki grmovja ter manjša naselja ob pobočjih, ki Planinskemu polju dajejo podobo idiličnega podeželskega prostora. Njive in vrtovi ob naseljih Laze, Planina in Grčarevec ležijo zaradi daljših poplavnih obdobij na ugodnejših višjih legah na obrobju polja, oziroma na pobočju Jakovskega griča, kjer se razteza naselje Jakovica. V osrčju Planinskega polja je reka Unica z značilnimi meandri in neenakomerno vodnatostjo na nepropustni dolomitni podlagi ustvarila naravne razmere, ki pa ne omogočajo intenzivnejše oblike kmetovanja. To pa je razlog, da to najbolj severovzhodno kraško polje v Sloveniji uvrščamo med najvrednejša območja naravnih vrednot v Sloveniji.

Planinsko polje je življenjski prostor številnih travniških vrst ptic, med katerimi omenimo najprej kosca, ki je ravno tu našel tako izredne razmere, da so njegova gnezdišča enakomerno razporejena po celotnem območju. Planinskemu polju lahko zato upravičeno pripišemo vzdevek »koščeva dežela«. Poleg kosca najdemo na mokrotnih barjanskih travnikih tudi prepelico, repaljščico in poljskega škrjanca, katerih obstoj je odvisen predvsem od časa košnje, ki je navadno prestavljen v pozno poletje. Kozica na tem območju zaradi melioracijskih posegov v vzhodnem predelu polja žal ne gnezdi več. V omejkih, ki jih tu resnično ne manjka, najdejo svoje domove pisana penica, veliki strnad, rjavi srakoper in rumeni strnad. Ob naseljih, kjer ležijo tudi ekstenzivni visokodebelni sadovnjaki, pa se redno pojavljata vijeglavka in pivka.

kosec *Crex crex*
foto: Peter Buchner

Izjemne naravne vrednote Planinskega polja dajejo podlago razmišljanju, da je največja priložnost tega območja v ohranjanju sedanjega stanja za prihodnje rodove. Trajnostne oblike kmetovanja, ohranjanje obsega vlažnih trajnih travnikov in ekstenzivnih sadovnjakov ter pridelava visoko kakovostnih ekoloških proizvodov je priložnost, ki bi jo bilo smotrno izkoristiti v navezavi z dopolnilnimi dejavnostmi na kmetijah in elementi kulturne dediščine. Naravoslovni turizem in druge trajnostne oblike trženja naravnih vrednot gre razvijati v povezavi z bližnjimi območji Natura 2000, npr. Cerkniškim jezerom in porečjem Nanoščice.

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

kosec *Crex crex*

Druge varstveno pomembne vrste:

prepelica
Coturnix coturnix
mokož
Rallus aquaticus
repaljščica
Saxicola rubetra
srpična trstnica
Acrocephalus scirpaceus
pisana penica
Sylvia nisoria

srpična trstnica
Acrocephalus scirpaceus
foto: Bojan Marčeta

Nanoščica - porečje

Domovanje travniških vrst ptic

Reka Nanoščica je dobila svoje ime po visokem Nanosu, izpod katerega izvira v več povirjih. Pred Postojno se skupaj s številnimi pritoki izlije v Pivko, ki je izdolbla znamenito Postojnsko jamo. Izsekane prvobitne gozdove v porečju Nanoščice so večinoma zamenjali vlažni travniki ter zaraščeni, v spodnjem delu skoraj neprehodni bregovi reke, ki jih za svoj življenjski prostor izbirajo številne travniške in rečne ptice. Naravovarstveno so najpomembnejši vlažni travniki in obsežna trstišča v srednjem toku Nanoščice, ob potoku Korentan. Območje je bilo naravovarstveno ovrednoteno po odkritju močne populacije kosca, ki za svoje preživetje potrebuje ravno pozno košene vlažne ekstenzivne travnike s posameznimi mejicami in grmišči. Ti pa so danes ogroženi predvsem zaradi opuščanja košnje in posledičnega zaraščanja.

Cvetoči močvirni travniki, ki so kljub preživelim melioracijskim poskusom ostali večinoma neprimerni za intenzivne oblike kmetovanja, so idealno domovanje za prepelico, repaljščico, repnika, rjavo penico, malega slavca, drevesno cipo, rjavega srakoperja in rumenega strnada. Travniških ptic je tukaj resnično veliko. V trstiščih srednjega toka Nanoščice naletimo še na rakarja, srpično trstnico in mokoža. Na obrobjih travnikov, kjer se pobočja gričev vsaj nekoliko dvigujejo, pa so razmere za kmetovanje ugodnejše. Večkrat košeni travniki so prepleteni z živimi mejami različnih grmovnih vrst in zaplatami gozda, ki skupaj z njivskimi površinami oblikujejo mozaično kulturno krajino. Tukaj domujejo veliki strnad, poljski škrjanec, hribski škrjanec in pisana penica. V obrobnih naseljih je največ mestnih in kmečkih lastovk, ki si gradijo svoja gnezda predvsem v hlevih in dajejo ekološki pečat podeželskemu prostoru. Na območju Nanoščice gnezdi okoli osemdeset parov. Prav kmečka lastovka pa je naša najpogostejša lastovka in se od mestne loči po bolj poudarjenem in razcepljenem repu.

Na območje Nanoščice se vsako pomlad z juga Afrike, kjer prezimujejo v jatah, vrne okoli sto parov mestnih lastovk.

Posebno naravovarstveno vrednost območju dajeta naravno ohranjeni strugi Nanoščice in Pivke, ki bi ob ureditvi odvajanja nevarnih snovi iz kmetijske proizvodnje in komunalne infrastrukture v bližnjih naseljih še pridobili na pomenu. Vzdrževanje zaraščajočih se travnikov in širše kulturne krajine osrednjega območja porečja Nanoščice pomeni izziv, ki bi ga bilo ob visoki pestrosti živalskega in rastlinskega sveta smiselno urediti v obliki naravnega rezervata. Vztrajnost posameznih kmetov, ki dediščino tukajšnjega prostora že poskušajo ohranjati z ekološkim kmetovanjem in posluhom za naravo, nakazuje pot, ki našim prihodnjim rodovom daje možnosti uživanja tega prostora v vsaj takšni meri, kot ga lahko uživajo sedanje generacije. Naravoslovni in izletniški turizem gre razvijati v povezavi z že obstoječo turistično ponudbo ter z bližnjimi območji Natura 2000, npr. Planinskim poljem in Cerkniškim jezerom.

foto: Željko Šalamun

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

kosec *Crex crex*

Druge varstveno pomembne vrste:

čapljica
Ixobrychus minutus
prepelica
Coturnix coturnix
grahasta tukalica
Porzana porzana
čuk
Athene noctua
repaljščica
Saxicola rubetra
pisana penica
Sylvia nisoria
črnočeli srakoper
Lanius minor
veliki strnad
Miliaria calandra

repaljščica
Saxicola rubetra
foto: Dietmar Nill

Reka - dolina

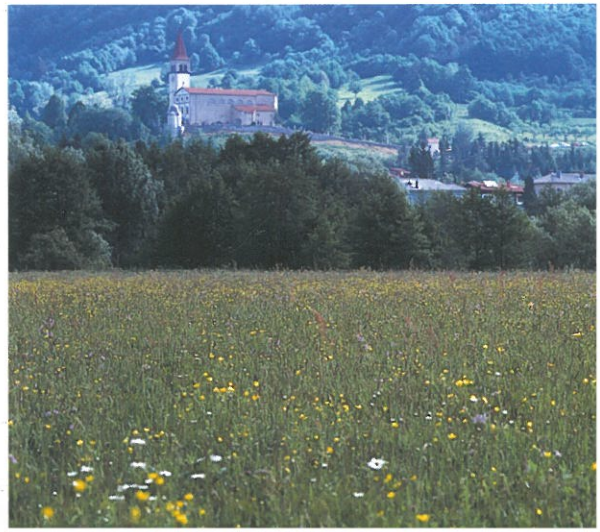
Ornitološki zaklad mozaične pokrajine

Na stiku snežniškega krasa in brkinskih flišnatih plasti je nastala dolina Reke, ki se v smeri JV-SZ razteza od slovensko-hrvaške meje blizu vasi Zabiče pa vse do Vremske doline. Zaznamuje jo tipična kraška reka Reka, najdaljša ponikalnica v Sloveniji, ki si je svojo pot v podzemlje poiskala v Škocjanskih jamah. Posebno varstveno območje zajema dolinski del med vasjo Trpčane in Topolc, kjer je tudi največ ravnega sveta. Zaradi bližine morja je klima v teh krajih milejša, o čemer nas med drugim prepričajo tudi smokve, ki više proti severu ne uspevajo več, ter zaraščajoče se terase nekdanjih vinogradov.

Na mednarodni ornitološki pomen doline Reke so opozorili nočni popisi kosca sredi prejšnjega desetletja. Koscu najbolj ustrezajo vlažni in negnojeni travniki, ki jih kmetje kosijo bolj pozno, predvidoma v drugi polovici julija. K njegovemu ohranjanju v dolini pomembno prispevajo predvsem ekstenzivno kmetijstvo, mozaični preplet obdelovalnih površin, vlažnih travnikov in površin v zaraščanju ali kolobarjenju. Dolina ponuja ugodne razmere za gnezdenje tudi prepelici, vijeglavki, pivki in nekaterim sovam, kot so veliki skovik, čuk in pegasta sova, ki si gnezda poiščejo v starih, visokodebelnih senožetnih sadovnjakih in starejših ali zapuščenih stavbah. Travnike v dolini, ki jih prekinjajo številna grmišča in žive meje ter posamezni osamelci vrb, za svoje gnezdo rad izbira slavec. V dolini Reke so ornitologi zabeležili tudi gnezdenje črnočelega srakoperja, ptice, ki v Sloveniji utegne prav kmalu izginiti. Na travnikih ob reki lovi plen celo planinski orel, ki domuje nad zgornjim delom doline. Na prodnatih obrežjih Reke si prostor za gnezdo pogosto najde mali martinec, na mestih, kjer po novembrskih deževjih narasla Reka odnese bregove, pa pisano obarvana vodomec in čebelar. Tako kot druge ptice rečnih obrežij tudi njih ogrožajo neuspešni poskusi regulacije Reke.

Največji vtis na ljubitelja narave, poleg bogate naravne dediščine, gotovo naredi nagla sprememba krajine, ko se od severa iz značilne suhe kraške pokrajine spusti v flišno in rodovitno dolino. Mozaična razporeditev travnikov, visokodebelnih senožetnih sadovnjakov, mejic, drevoredov in njiv ter pestra izbira poljščin kažejo, da prebivalci doline zemljo obdelujejo še vedno na bolj ali manj tradicionalen in naravi prijazen način, ki omogoča sobivanje številnim vrstam ptic. Morda jih je k temu prisilila prav Reka, ki se ne pusti ukrotiti človeški volji in še vedno vsako leto prestopa svoje bregove. Zato je priložnosti trajnostnega razvoja iskati ravno v naravi prijaznem kmetovanju in pridelavi kakovostnih domačih proizvodov na manjših kmetijah, kjer bi z varovanjem naravne dediščine območja ohranjali tudi na visoki kulturni ravni. Posebej velja poudariti bližino snežniškega sveta, ki daje obema območjema neslutene možnosti trajnostnih oblik trženja naravnih vrednot.

foto: Slavko Polak

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

beloglavi jastreb
Gyps fulvus
kačar
Circaetus gallicus
sokol selec
Falco peregrinus
kotorna
Alectoris graeca
velika uharica
Bubo bubo
podhujka
Caprimulgus europaeus
hribski škrjanec
Lullula arborea

Druge varstveno pomembne vrste:

sršenar
Pernis apivorus
planinski orel
Aquila chrysaetos
kosec
Crex crex
repaljščica
Saxicola rubetra
slegur
Monticola saxatilis
pisana penica
Sylvia nisoria
puščavec
Monticola solitarius
kupčar
Oenanthe oenanthe
skalni strnad
Emberiza cia

foto: Tomaž Mihelič

Trnovski gozd - južni rob in Nanos

Skalnato kraljestvo ptic

Z imenom Južni rob Trnovskega gozda in Nanos poimenujemo območje, kjer se konča kraška dinarska planota Trnovskega gozda in prične flišnata sredozemsko obarvana Vipavska dolina. Na najvišjih točkah območja na Nanosu, Čavnu in Kuclju so se še ohranili kraški travniki, ki skupaj z redko posejanim plodonosnim grmovjem (glog, črni trn in šipek) dajejo življenjski prostor številnim rastlinskim in živalskim vrstam. Redki travniki se proti jugu končajo in pričnejo se skalnate stene, ki dajejo Vipavski dolini značilno podobo. Niže ležeče predele pod skalnatimi stenami nad Vipavsko dolino poraščajo toploljubni gozd črnega gabra in jesenske vilovine ter redki ostanki nekoč obsežnejših suhih travnikov.

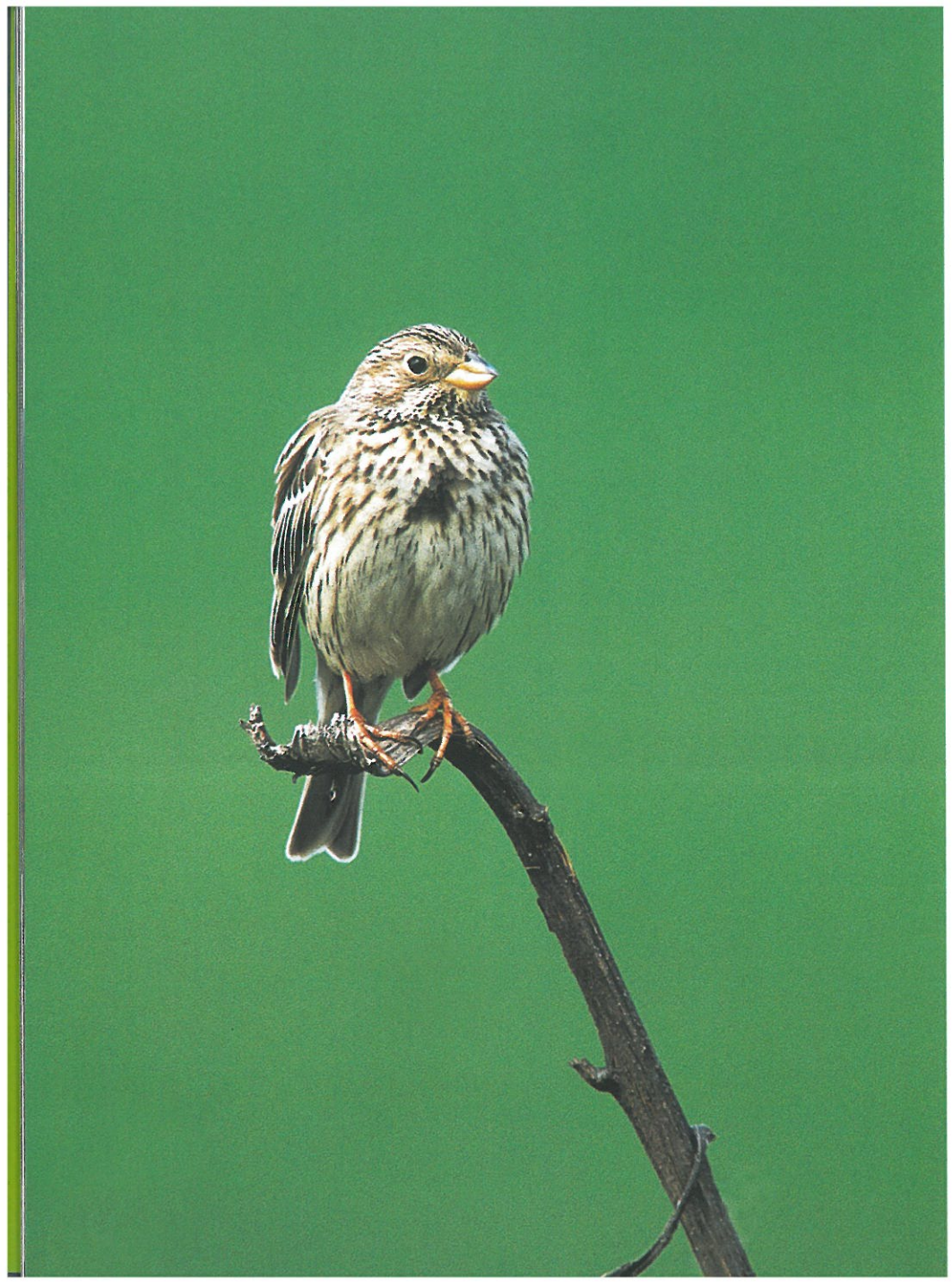
Izjemna pokrajinska raznolikost območja je v tesni povezavi z veliko pestrostjo tam živečih vrst ptic. Združba ptic na travnikih nad robom planot spominja na razmere, kakršne najdemo na južnih obronkih Julijskih Alp in Snežniške planote. Največji dragulj in hkrati najbolj ogrožena vrsta suhih travnikov in kamenišč na Kuclju in Nanosu je prav gotovo kotorna, katere število gnezdečih parov je v zadnjih letih močno upadlo. Spremlja jo slegur, ena naših najbarvitejših ptic, ki zaradi svoje plahosti človeku ostaja skoraj neopazen. V vlažnih kotanjah z višjim in gostejšim rastjem nas preseneti značilno petje kosca. V skalnih stenah, najbolj pozornost zbujajoči pokrajinski značilnosti območja, gnezdijo značilne vrste skalovij: planinski orel, sokol selec in velika uharica. Slednja svoj plen lovi v odprti krajini nižinskega dela Vipavske doline. Družbo v stenah jim dela puščavec, moder ptič iz družine drozgov, ki je do nedavnega v Sloveniji veljal le za gnezdilko Kraškega roba. Nastajajočo termiko s pridom izkoriščajo seleče se ujede, kot je beloglavi jastreb, ki se na svoji selitvi med Kvarnerjem in Alpami spustijo tudi niže in s svojo mogočnostjo velikokrat presenetijo pohodnike. Spodnji gozdnati del območja z redkimi zaraščajočimi se travniki je idealno gnezdišče podhujke in hribskega škrjanca,

skalni strnad *Emberiza cia*
foto: Tomaž Mihelič

ki pa se raje drži bliže naseljem, kjer so odprte površine večje. Dodaten pečat celotnemu območju Natura 2000 daje skalni strnad, ki ga najdemo povsod - od vrha Nanosa pa do samih naselij v dolini. Tukaj ugotovljene gostote skalnega strnada so najvišje v Sloveniji in verjetno med najvišjimi v Evropi, kar še posebej velja za področje Sabotina.

Območje Južnega roba Trnovskega gozda in Nanosa zelo lepo dopolnjuje pestro ponudbo vinorodne Vipavske doline. Daje ji poseben pečat, ki se vsakemu obiskovalcu vtisne globoko v spomin. Mnogi združijo obisk kmečkega turizma z okusnim nanoškim sirom, osmicami ali vinskimi kletmi s prijetnim in ne prezahtevnim planinskim pohodom na rob Trnovske planote, od koder se razprostira čudovit razgled na slovenski Kras in morje na eni strani ter Trnovski gozd na drugi. To možnost s pridom izkoriščajo tudi domačini, ki se tako izognejo poletni vročini v dolini. Južni rob Trnovskega gozda je tako postal poligon za številne ekstremne športe, kot so športno plezanje, letalno jadralstvo in padalstvo ter zmajarstvo. Prostora je tukaj dovolj, le odgovorno se je treba vesti, ter predvsem določiti območja, rezervirana za ljubitelje ekstremnih športov in območja, rezervirana za ohranjanje narave in miru. Priložnost je tudi v mogoči ponovni obuditvi ekstenzivne paše drobnice in govedi. Največja grožnja temu enkratnemu območju so megalomanski projekti postavitve vetrnih elektrarn na samem robu, ki bi za vekomaj spremenili podobo kraja, oblikovanega po notah znamenite burje in vztrajnih domačinov.

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

podhujka
Caprimulgus europaeus
hribski škrjanec
Lullula arborea

Druge varstveno pomembne vrste:

sršenar
Pernis apivorus
prepelica
Coturnix coturnix
kosec
Crex crex
veliki skovik
Otus scops
repaljščica
Saxicola rubetra
pisana penica
Sylvia nisoria
veliki strnad
Miliaria calandra

veliki strnad
Miliaria calandra
foto: Peter Buchner

Banjšice

Prostrana razgledna planota

Banjška planota je skrajni zahodni del Visokega krasa, kot pravimo verigi visokih dinarskih planot, ki so zaradi apnenčaste zgradbe močno zakrasele. Vzhodni, višji del planote je bolj hribovit in gozdnat, po njem pa so razporejene samotne domačije in zaselki Lokovca, ene najdaljših vasi na Slovenskem. Za zahodni del planote pa so značilne prostrane travnate planjave, od koder sežejo pogledi do zasneženih alpskih vršacev na severnem obzorju in do modrine Jadranskega morja na jugu. Prav mešanje celinskih in sredozemskih vplivov je ustvarilo značilno cvetano, v kateri zavetje najdejo številne živali, tudi mnoge ptice. Žal pa opuščanje kmetovanja vodi v zaraščanje teh travnikov in s tem siromašenje pestrosti življenja na planoti.

foto: Igor Maher

Na planoti je svoj življenjski prostor našla podhujka, v večjem delu Evrope ogrožena vrsta. Ta nočna ptica, ki si gnezdo uredi na tleh, najraje na predelih, kjer travniki prehajajo v topoljubne gozdove, v vročih poletnih nočeh lovi žuželke. Druga varstveno pomembna vrsta, ki domuje na Banjšicah, je hribski škrjanec, na tej planoti zelo pogosta vrsta ptice. Najraje se zadržuje na travnikih, poraslih s skromnim grmičevjem in drevjem. Na Banjšicah gnezdi tudi precej drugih ogroženih travniških vrst ptic, izmed katerih so najpomembnejše kosec, prepelica; svojčas pogosta vrsta tudi na nižinskih travnikih, ki pa je zdaj z njih popolnoma izginila in veliki strnad, najpogostejša izmed redkih vrst tega območja. Pojočega velikega strnada lahko v času njegove gnezditve vidimo na skoraj vsakem osamelem grmovju sredi prostranih travnikov.

Izjemno vrednost temu območju dajejo številni stari visokodebelni sadovnjaki na obrobju majhnih zaselkov. Znano je, da so takšni sadovnjaki najpomembnejše gnezdišče velikega skovika in.

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

kotorna
Alectoris graeca
kosec
Crex crex

Druge varstveno pomembne vrste:

prepelica
Coturnix coturnix
hribski škrjanec
Lullula arborea
slegur
Monticola saxatilis
repaljščica
Saxicola rubetra
rjavi srakoper
Lanius collurio
veliki strnad
Miliaria calandra
hribska listnica
Phylloscopus bonelli
skalni strnad
Emberiza cia

kotorna *Alectoris graeca*
foto: Peter Buchner

Breginjski Stol in Planja

Na zapuščenih planinah in gorskih travnikih

foto: Peter Trontelj

Breginjski ali Kobariški Stol je izrazit gorski hrbet v predgorju Julijskih Alp, ki se v smeri vzhod-zahod nadaljuje še daleč naprej v sosednjo Italijo. Slovenski del je ujet med dolini Soče na severu in Nadiže oziroma Breginjskega kota na jugu. Prisojna pobočja Stola so bila nekoč, tako kot je še danes severna stran, porasla z gozdom, sčasoma pa so gozdove izkrčili za pašnike in senožeti. Ti se danes zaraščajo, paša na planinah se opušča. Ponovna obuditev košnje in tradicionalnega pašništva bi vrnila življenje na opustele planine, hkrati pa bi zagotovila tudi ohranitev pomembnega življenjskega prostora za mnoge ogrožene travniške vrste ptic. Stol skupaj s Planjo, najjužnejšim delom sosednjega kaninskega masiva, tvori eno naših najmanjših posebnih območij varstva narave.

Na senožetih, kjer so nekoč hkrati kosili, steljarili in sekali, danes pa se le redke senene kopice upirajo zaraščanju, domuje pisana združba ptic; med njimi je mnogo redkih in ogroženih vrst. Takšen je kosec, skrivnostna nočna ptica, ki se čez dan skriva v travi, ponoči pa nas očara s svojim značilnim oglašanjem. Znano je, da se na tem območju pojavlja v eni izmed njegovih najmočnejših populacij. S koscem si življenjski prostor deli drobna pevka repaljščica, ki je poleg drevesne cipe najpogostejša vrsta na tem območju. V sestojih črnega gabra domuje hribska listnica, skalnate osamelce na gorskih travnikih pa naseljuje barviti slegur. Pestro združbo ptic dopolnjuje skrivnostna kotorna, ne smemo pa pozabiti še repnika in rjavega srakoperja.

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

kačar
Circaetus gallicus
podhujka
Caprimulgus europaeus
velika uharica
Bubo bubo
hribski škrjanec
Lullula arborea
rjava cipa
Anthus campestris
pisana penica
Sylvia nisoria
vrtni strnad
Emberiza hortulana
veliki skovik
Otus scops

Druge varstveno pomembne vrste:

skalni golob
Columba livia
čuk
Athene noctua
planinski hudournik
Tachymarptis melba
smrdokavra
Upupa epops
puščavec
Monticola solitarius
veliki strnad
Miliaria calandra

vrtni strnad *Emberiza hortulana*
foto: Tomaž Mihelič

Kras

Dežela podzemnih in nadzemnih čudes

foto: Igor Maher

Območje Krasa obsega površino skoraj 62.000 hektarjev v jugozahodnem delu Slovenije. Gre za območje, ki ga pokrivajo predvsem kraški gozdovi, v manjši meri pa tudi kraške gmajne, goličave in griže. Ta pokrajina je izpostavljena velikim ekološkim in antropogenim dejavnikom, zato je v zadnjih stoletjih drastično spremenila svojo podobo. Še posebej zanimiv je Kraški rob, ki ponazarja že na videz zelo očitno ločnico; mejo med hladnim, za vodo neprepustnim flišem in toplim, vodoprepustnim apnencem, kar se lepo kaže tudi v različnih ekoloških razmerah. Tu, kjer se sredozemski podnebni vplivi srečujejo s celinskimi, najdemo posebne rastlinske in živalske vrste. Območje Krasa je še posebej bogato s strmimi, skalnatimi prepadnimi stenami, ki dajejo veliko primernih gnezdilnih niš mnogim vrstam ptic, predvsem ujedam in sovam. S tega vidika so najbolj slikoviti osapsko ostenje, ki se vzpenja nad vasjo Osp, ter Podpeška in Zanigrajska stena.

Na območju Krasa domujejo nekatere izjemne vrste, kot sta slegur, na katerega naletimo najpogosteje na kakšnem kupu skalovja na višjih predelih kraške planote, in puščavec, ki je značilen gnezdilec razpok ali špranj v zavetnih stenah in spodmolih, najdemo pa ga tudi v kamnolomih. Najbolj zanimiv prebivalec teh krajev pa je gotovo orel kačar, ki je plenilec odprtih kraških goličav in grič, kjer išče kače. To območje je ključnega pomena za veliko uharico, ki prebiva v votlinah ostenij kraškega masiva. Kjer je na goličavah kraške planote pravšnje razmerje med brinom in mladimi borovci, najdemo taščično penico, izrazito sredozemsko vrsto. Žametna penica je še bolj zahtevna v izbiri gnezdišča, saj prebiva v gosto zarasli, vedno zeleni vegetaciji. Nekoliko manj zaraslo okolje si za svoje domovanje izbere tudi smrdokavra, ki je značilna žužkojeda vrsta. Od strnadov lahko v skalnatih biotopih upravičeno pričakujemo skalnega strnada. Vrtnemu strnadu bolj ustrezajo talne gnezdilne niše kraških goličav, tudi take, ki jih je prizadel požar. Še bolj nenavadna oziroma ekstremna v izbiri gnezdilne niše je danes čedalje redkejša rjava cipa. Za gnezdišče si vedno izbere golo, nezaraščeno okolje, na primer takšno, kot je v kamnolomih.

Kraška planota in še posebej Kraški rob sta v slovenskem merilu nekaj izjemnega. Tu se začne meja dveh svetov: tistega na apnencu in tistega na flišu. In tu se začne Mediteran, na kar nas opozorijo tudi mnoge ptice, kot npr. puščavec, taščična in žametna penica ter orel kačar. Za učinkovito ohranitev izjemne ptičje favne in habitatnih tipov, v katerih živijo, bi morali takoj vzpostaviti mehanizme, s katerimi bi preprečili nadaljnje zaraščanje tega območja. Zaščiteni tipični lokalni proizvodi in blagovne znamke, ki predstavljajo visoko kakovostne slovenske proizvode, lahko v navezavi z ohranjanjem tipične kraške krajine z ekstenzivnimi oblikami živinoreje zagotovijo svetlo prihodnost ohranjanja posebnih življenjskih prostorov ptic.

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

beločeli deževnik
Charadrius alexandrinus

Druge varstveno pomembne vrste:

čapljica
Ixobrychus minutus
mokož
Rallus aquaticus
pegasta sova
Tyto alba
čuk
Athene noctua
brškinka
Cisticola juncidis
svilnica
Cettia cetti
rakar
Acrocephalus arundinaceus
srpična trstnica
Acrocephalus scirpaceus
mala bela čaplja
Egretta garzetta
raca žličarica
Anas clypeata
veliki škurh
Numenius arquata

mala bela čaplja *Egretta garzetta*
foto: Kajetan Kravos

Škocjanski zatok

Oaza na pragu Kopra

Naravni rezervat Škocjanski zatok, 122 hektarjev veliko mediteransko mokrišče, je izjemnega pomena zaradi bogate favne in flore. Zaradi dolgoletnega zasipavanja in načrtnega izsuševanja v urbanistične in industrijske namene je območju grozilo popolno uničenje. Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije je leta 1993 začelo z široko zastavljenimi naravovarstvenimi prizadevanji za ohranitev in ponovno oživitev največjega polslanega mokrišča v Sloveniji. Usklajeno sodelovanje vseh zainteresiranih, pomoč domačih in tujih nevladnih organizacij ter posameznikov, podpora medijev in nenazadnje 7000 podpisov podpore širše javnosti so v letu 1998 pripeljali do trajne zakonske zaščite območja. Naravni rezervat sooblikujeta polslana laguna, obdana z rastišči slanuš in trstičjem, in sladkovodno močvirje z vlažnimi in močvirnimi travniki ter toploljubnimi grmišči na Bertoški bonifiki.

V rezervatu se iz leta v leto povečuje število prezimujočih vodnih ptic. Najštevilčnejše so liske, mlakarice, kreheljci ter rečni in rumenonogi galebi. Prav presenetljivo pa je v zadnjih letih narasla populacija prezimujočih rac žličaric in žvižgavk, saj se je njihovo število več kot podvojilo. Pomlad v rezervat prinese veliko novega. Pisani druščini prezimujočih kormoranov, velikih škurhov in različnih vrst čapelj se na selitvi pridružijo jate pobrežnikov. V času selitve so najbolj številni zelenonogi, rdečenogi, pikasti in močvirski martinci, številni spremenljivi in mali prodniki ter presenetljivo veliko število prib, ki ob prvem jutranjem svitu v družbi slok in kozic iščejo hrano na travnikih sladkovodnega dela rezervata. V aprilu se od vsepovsod v rezervatu razlega ptičje petje, ki oznanja začetek gnezditvenega obdobja. V tem času se Škocjanski zatok spremeni v pravo zibelko porajajočega se življenja. Med steblike obrežnega trsja svoja čašasta gnezda pripnejo srpične trstnice in rakar, v prepletih gostega grmovja gnezda spletajo svilnica, kratkoperuti vrtnik in slavec. Posebno zagnani so v tem času samci brškink,

foto: Borut Mozetič

ki na travnatih bregovih jarkov na Bertoški bonifiki iz pajčevine in šopov trav zgradijo več gnezd, v katera privabljajo svoje družice. Obrežna vegetacija daje primerno zavetje malemu ponirku, liski in njeni bližnji sorodnici zelenonogi tukalici. Naravni rezervat je hkrati tudi eno izmed pomembnejših gnezdišč čapljice v Sloveniji. Obstoj te gnezdilke je na obalnem prostoru tesno povezan in odvisen od bodoče ureditve ustreznih gnezditvenih habitatov na območju naravnega rezervata. V varnem zavetju redko posejanih grmičkov slanuš severnega dela lagune gnezdi tudi beločeli deževnik.

Po obnovi bodo ogrožene vrste rastlin in živali, predvsem ptic, v zatoku ponovno našle svoj košček miru in varnosti. Domačini in obiskovalci, ki jih bo pot vodila v rezervat, pa bodo imeli možnost spoznavati bogastvo, ki ga ponuja ta biser primorske narave. Ureditev Škocjanskega zatoka bo poudarila izjemen ekološki in krajinski pomen območja ter prispevala k boljši kakovosti življenja lokalnega prebivalstva in k povečevanju dodane vrednosti mesta Koper s prostorskega vidika, ki ga rezervat v urbanem okolju nedvomno prinaša. Hkrati bo Škocjanski zatok tudi prvo zavarovano območje, v celoti osredotočeno na enake možnosti, saj bo opremljen tudi tako, da bo omogočal samostojen obisk skupinam s posebnimi potrebami invalidom ter slepim in slabovidnim obiskovalcem. Pričakovati je tudi povečanje primerjalnih prednosti tega dela obale na področju turizma, saj bo rezervat po ureditvi postal tudi destinacija s svežo ponudbo naravoslovnega turizma.

Vrste, za katere je bilo opredeljeno posebno območje varstva:

beločeli deževnik
Charadrius alexandrinus
polojnik
Himantopus himantopus
črnoglavi galeb
Larus melanocephalus
rumenonogi galeb
Larus michahellis
navadna čigra
Sterna hirundo

Druge varstveno pomembne vrste:

mala čigra
Sterna albifrons
rjava cipa
Anthus campestris
polarni slapnik
Gavia arctica
črnovrati ponirek
Podiceps nigricollis
žvižgavka
Anas penelope
spremenljivi prodnik
Calidris alpina
rdečenogi martinec
Tringa totanus

polojnik
Himantopus himantopus
foto: Kajetan Kravos

Sečoveljske soline

Življenjski prostor med kopnim in morjem

Sečoveljske soline so največje soline na slovenski obali. Ležijo na skrajnem jugozahodnem robu Slovenije. Postopno so jih zgradili v obsežnem močvirju delte reke Dragonje. V pisnih virih jih omenjajo že v 13. stoletju, najverjetneje pa so še starejše. Danes na tradicionalen način pridobivajo sol le še na majhnem delu solin, na delu, imenovanem Lera. Zaradi značilnega načina bivanja pridelovalcev soli na prostoru solin se je skozi stoletja izoblikovala svojevrstna krajinska podoba območja, ki do največjega izraza pride na območju obširnih zbiralnih bazenov, starodavnih nasipov in vijugastih kanalov v večjem delu solin, imenovanem Fontanigge. Sečoveljske soline so zaščitene kot krajinski park, že leta 1993 pa so bile kot prva lokaliteta v Sloveniji uvrščene na seznam Ramsarskih lokalitet.

Zaradi posebnih življenjskih prostorov so soline izjemno zanimive za ptice, ki jih drugod ne najdemo. Kar nekaj vrst ima tu svoje edino gnezdišče v Sloveniji: polojnik in mala čigra gnezdita na manjših otočkih ali kupčkih blata v plitvejših delih solinskih bazenov. V zadnjih letih sta v Sečoveljskih solinah začeli gnezditi še sabljarka, ki si dela gnezdo nasipih, zaraščenih s slanušami, in duplinska kozarka, pol raca, pol gos, ki si gnezdo naredi v večji razpoki solinskega nasipa. V Sečoveljskih solinah gnezdi večina naših rumenonogih galebov, eno redkih gnezdišč v Sloveniji pa tu najde še navadna čigra. Beločeli deževnik pri nas gnezdi, razen v Sečoveljskih solinah, še v Škocjanskem zatoku. Redne gnezdilke solin so še brškinka in svilnica, rakar na obrobnih delih solin ter rjava cipa in rumena pastirica na izravnanih suhih polojih. Sečoveljske soline ponujajo pticam poleg ustreznih gnezdišč tudi privlačno prezimovališče in prostor, kjer se ustavljajo na selitvi. Pozimi lahko tukaj opazujemo prezimovalce iz severnih krajev, med njimi polarnega in rdečegrlega slapnika, črnovratega ponirka, redkeje zlatouhega in rjavovratega ponirka, malo belo čapljo, žvižgavko, kreheljca, srednjega žagarja, beločelega deževnika, spremenljivega prodnika, rdečenogega martinca, kozice in rečne galebe. Večina omenjenih in mnoge druge, tudi redke vrste ptic, kakršna je na primer raca beloliska, se prehranjujejo v plitvem morju pred solinami. Obsežne plitvine v solinskih bazenih in na izlivu Dragonje, kjer je hrane dovolj tudi pozimi, se gostijo jate rdečenogih martincev in spremenljivih prodnikov. Plitvine z zadostnimi količinami hrane, kot so solinski rakci, različni mehkužci in mnogoščetinci, so zlasti pomembne med spomladansko in jesensko selitvijo, ko soline napolnijo raznovrstne preletne ptice, predvsem pobrežniki in galebi pa tudi race in čaplje.

Območje je od leta 2001 zavarovano kot Krajinski park Sečoveljske soline. Zaradi naravnih in kulturnih posebnosti je primerno za vse tipe ekološkega turizma in že zdaj beleži velik obisk. Da bi bil razvoj solin v resnici sonaraven, mora biti obisk zaradi občutljivosti območja preudarno uravnavan. Sol iz Sečoveljskih solin zaradi stoletne tradicije in uspešne tržne promocije mnogih tipov soli slovi kot izjemno kakovostna blagovna znamka. Tudi drugi izdelki iz prodajnega programa parka, ki jih je moč kupiti na več mestih po Sloveniji, so kakovostni in cenjeni.

foto: Eva Vukelič

Natura 2000

Vstop Slovenije v Evropsko unijo leta 2004 so zaznamovale tudi številne novosti na področju varstva narave. Največja pridobitev je bila seveda razglasitev posebnih varstvenih območij (območij Natura 2000), namenjenih varstvu evropsko ogroženih živalskih in rastlinskih vrst ter habitatnih tipov.

Neločljiv del omrežja Natura 2000 predstavljajo posebna območja varstva, opredeljena na podlagi določil Direktive EU o pticah (79/409/EGS). Pri vzpostavljanju petindvajsetih posebnih območij varstva je imelo zelo pomembno vlogo Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS, saj smo v celoti pripravili strokoven predlog območij in ga predali pristojnemu ministrstvu. V fazi napornih usklajevanj pred vstopom Slovenije v EU smo predlog na številnih delavnicah in sestankih vseskozi zagovarjali s strokovnimi argumenti in s tem odločilno prispevali k dejanski razglasitvi predlaganih območij za posebna območja varstva v tako velikem obsegu.

DOPPS je bil na vstop v EU dobro pripravljeno, saj smo se pridružitvenih obveznosti Slovenije in enkratne priložnosti za uvedbo visokih evropskih standardov pri varstvu narave, ki se ob tem ponuja, začeli zavedati zelo zgodaj. Pri tem so nam bili v veliko pomoč strokovnjaki iz različnih partnerskih organizacij svetovne zveze za varstvo ptic BirdLife International, s katerimi smo že konec leta 2001 pripravili prvo delovno verzijo predloga posebnih območij varstva. Kvalitetno osnovo za izdelavo predloga posebnih območij varstva pa smo začeli graditi še veliko prej v okviru programa »Mednarodno pomembna območja za ptice (IBA)«, s katerim se je pravzaprav začelo tesno sodelovanje DOPPS z BirdLife International, ki je bilo leta 2001 okronano z razglasitvijo DOPPS za polnopravnega partnerja.

Prelomni trenutek je bila izdaja prve monografije DOPPS v začetku leta 2000, v kateri je ekipa izkušenih poznavalcev ptic pod vodstvom Slavka Polaka predstavila prvih 14 najpomembnejših območij za ohranitev ptic in njihovih habitatov v Sloveniji. Vsa mednarodno pomembna območja so bila opredeljena na podlagi skrbno zbranih podatkov o pojavljanju in velikostih globalno oziroma evropsko pomembnih populacij ptic in uporabi strokovnih, mednarodno veljavnih kriterijev. Velika pozornost je bila tedaj namenjena prepoznavanju najpomembnejših območij za kosca, globalno pomembno vrsto vlažnih, ekstenzivnih travnikov.

Za opredeljevanje posebnih območij varstva so pri BirdLife International poleg kriterijev za globalno in evropsko pomembna območja razvili še posebne kriterije za območja, pomembna v državah EU, ki vključujejo določila oziroma zahteve Direktive o pticah. Najpomembnejši novi uporabljeni kriterij pri opredeljevanju posebnih območij varstva so bile vrste, ogrožene na nivoju EU in uvrščene v Prilogo 1 Direktive o pticah. Uporaba tega kriterija in nekoliko manj stroge omejitve pri minimalnih velikostih populacij za območja, pomembna v državah EU, sta vodila v opredelitev nekaterih novih območij. Izpolnjevalo ga je tudi 13 na podlagi drugih kriterijev opredeljenih mednarodno pomembnih območij za ptice. Nova območja smo določili predvsem za nekatere gozdne vrste ptic (na primer kozača, koconogi čuk, divji petelin, ruševec), ki imajo zaradi velikih površin razmeroma dobro ohranjenega gozda v Sloveniji velike gnezditvene populacije. Končno število predlaganih posebnih območij varstva se je tako ustavilo pri 25, njihova skupna površina pa je obsegala 24 odstotkov celotnega slovenskega ozemlja. Eno območje (Trnovski gozd) so dodatno predlagali gozdarji.

foto: Igor Maher

Z Uredbo o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) so bila vsa s strani DOPPS predlagana območja 1. maja 2004 tudi uradbo razglašena, žal pa nekatera niso bila sprejeta v celoti. Skupna površina posebnih območij varstva v Sloveniji tako znaša 462 km^2 oziroma 23 odstotkov celotnega ozemlja Slovenije. Kljub temu je bil z razglasitvijo območij varstva narejen pomemben korak naprej proti bolj aktivnemu in ciljno usmerjenemu ohranjanju ptic in njihovih habitatov. Zavedati pa se moramo, da nas morda najpomembnejše naloge za doseganje tega cilja šele čakajo.

Luka Božič

S pticami za ljudi

foto: Kajetan Kravos

Petindvajset let že živi naše društvo, se razvija in širi ter opravlja svoje družbeno poslanstvo, ki so ga s pokončno držo postavili na noge in mu utrli pot njegovi ustanovitelji. Z njim danes nadaljuje že četrta oz. peta generacija članov, ornitologov, naravovarstvenikov in vseh tistih, ki se dobro zavedajo, da je pravzaprav kakovost njihovega prispevka pomembnejša od količine. Poslanstvo je v sami srži zelo jasno in preprosto; pomagajmo pticam. Kakor je preprosto to načelo, pa za njegovo uresničevanje danes komaj zadostuje celotno društvo s približno 1000 člani in 18 zaposlenimi. Društvo se je razvijalo in doživljalo preporode predvsem v iskanju novih možnosti, s katerimi je bilo moč rešiti ta ali oni konkretni naravovarstveni problem, zavarovati to ali ono območje, doseči prepoved lova neke vrste in podobno. In »zagovorništvo« pozabljenih ali hote prezrtih ptic in njihovih tovarišev, kot jih je spočela evolucija, pred neusahljivimi človeškimi željami je bilo, priznali ali ne, motor ustvarjalne dejavnosti DOPPSa. Začeti je bilo treba iz nič, in to v časih, ko so prvi, ki so povzdignili glas proti melioracijam in elektrarnam, imeli dan in noč pripravljen kovček za takojšnji umik v tujino, za vsak primer. No, na srečo nobenemu ni bilo treba zares oditi. Danes še vedno pomagamo pticam. Načrtno jih raziskujemo, objavljamo izsledke raziskav, na različnih nivojih se vključujemo v pripravo zakonodaje s področja varstva narave, izobražujemo širšo javnost, še posebej mlade, organiziramo izlete, predavanja, naravovarstvene akcije in ornitološke tabore, izdajamo strokovno in poljudno ornitološko revijo in drugo gradivo, ustvarjamo rezervate, upravljamo območja in pomagamo ogroženim pticam preživeti, rešujemo krizne naravovarstvene situacije, kot BirdLife partner sodelujemo s podobnimi organizaciji in novim pomagamo z izkušnjami z naše prehojene poti, nenazadnje in še vedno pa odgovarjamo na telefone in pomagamo tudi, če pade vrabec iz gnezda. Doslej smo pomagali vselej in to držo bomo tudi ohranili. Če so bile v preteklosti pri naši dejavnosti v ospredju le ptice, je danes jasno, da je od ptic do človeka le korak. S tem ko izgubljamo ptice, si kopljemo lastno jamo in glavna društvena družbena vloga je vzpostaviti in okrepiti vrednote varstva narave v javnosti, ki so lahko tudi prvi korak na poti k večjemu zavedanju in bolj polnemu življenju posameznika. Ni velikih sprememb, so le majhne, ki se zgodijo v nas, in te so, naj se to sliši še tako paradoksalno, v resnici največje. In za te spremembe se bojujemo. Ker je najboljši način, da jih dosežemo, naš lastni zgled, je pomembno, da nas je čimveč.
Prek spletne strani www.ptice.org se pridružite naši jati in poletite v smeri naših skupnih sanj.

Pokazali vam bomo pot.

Damijan Denac, predsednik DOPPS

foto: Igor Maher

Informacije

TRIGLAVSKI NARODNI PARK
Upravljalec Javni zavod Triglavski narodni park
Telefon: (0)4 57 80 200,
Elektronski naslov: triglavski-narodni-park@tnp.gov.si

Informacijski centri:
Dom Trenta na Logu v Trenti
Odprt od maja do oktobra med 10. in 18. uro
Telefon: (0)5 38 89 330

Pocarjeva domačija Zgornja Radovna
Od 24. junija do 15. septembra
ob petkih, sobotah in nedeljah med 11. in 18. uro

PARK ŠKOCJANSKE JAME
Upravljalec: Javni zavod Park Škocjanske jame
Škocjan 2, Divača
Telefon: (0)5 70 82 100
Elektronski naslov psj@gov.si
Spletna stran: www.park-skocjanske-jame.si

Informacijski center
Matavun 12, odprt vsak dan od 9. ure naprej

KOZJANSKI PARK
Upravljalec: Javni zavod Kozjanski park
Podsreda 45, Podsreda
Telefon: (0)3 80 07 100

Informacijski centri:
Podsreda 45, odprto vsak dan od 8. do 16. ure

Grad Podsreda
Vsak dan razen ponedeljka od 10. do 18. ure,
pozimi zaprto.

KRAJINSKI PARK SEČOVELJSKE SOLINE
Upravljalec: KPSS SOLINE Pridelava soli d.o.o.
Seča 115, Portorož
Telefon: 0(5) 67 21 330
Elektronski naslov: kpss@soline.si
Spletna stran: www.kpss.si

Informacijski center
Muzej solinarstva

V topli polovici leta je park odprt med 8. in 20. uro,
pozimi pa med 8. in 17. uro.

KRAJINSKI PARK GORIČKO
Upravljalec: JZ KP Goričko
Grad 191, Grad
Telefon: (0)31 354 149
Elektronski naslov: park.goricko@guest.arnes.si
Speletna stran: www.park-goricko.org

Informacijski center
Grad na Gradu,
Vodeni ogledi so vsak dan med 9. in 16. uro.

NOTRANJSKI REGIJSKI PARK
Upravljalec: Javni zavod Notranjski regijski park
Tabor 42, Cerknica
Telefon: (0)1 70 90 626
Elektronski naslov: info@notranjski-park.si
Spletna stran: www.notranski-park.si

DOPPS varuje ptice in naravo

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS je neprofitna, nevladna in naravovarstvena organizacija, ustanovljena leta 1979, ki deluje na lokalni, regionalni in nacionalni ravni. DOPPS je polnopravni partner svetovne zveze za varstvo ptic BirdLife International, ki združuje samo v Evropi več kot 2 milijona članov.

DOPPS z naravovarstvenimi aktivnostmi, raziskavami, izobraževalnimi in publicističnimi dejavnostmi skrbi za varovanje ptic in njihovih habitatov, povečuje zanimanje za ptice v vsakodnevnem življenju in za ornitologijo kot znanstveno vedo. DOPPS pri uresničevanju svojega poslanstva sodeluje s številnimi nevladnimi in vladnimi organizacijami, službami, naravovarstveniki in drugimi strokovnjaki.

Dejavnost društva

Dejavnost društva se deli na pet ključnih področij, vsako med njimi pa zajema široko paleto aktivnosti:

1. ***Naravovarstvena dejavnost:***
- projekti za varstvo ogroženih vrst ptic;
- projekti za zavarovanje območij, pobude in strokovne utemeljitve s predlogi za zavarovanje;
- upravljanje naravnega rezervata Škocjanski zatok;
- opredeljevanje varstveno pomembnih območij po določilih mednarodnih konvencij in Evropske skupnosti;
- interventno varstvo ptic.

2. ***Znanstveno-raziskovalna dejavnost:***
- projekt ornitološko pomembnih območij (Important Bird Areas IBA) v Sloveniji s podrobnejšimi raziskavami teh območij;
- izdelave lokalnih ornitoloških atlasov (Ljubljansko barje, Triglavski narodni park, Drava ipd.);
- zbiranje in dopolnjevanje podatkov Ornitološkega atlasa gnezdilk; Zimskega ornitološkega atlasa in Rdečega seznama ogroženih vrst ptic;
- vsakoletno štetje prezimujočih vodnih ptic;
- vsakoletno štetje sivih čapelj *Ardea cinerea* in velikih kormoranov *Phalacrocorax carbo*.

3. ***Publicistična dejavnost:***
- izdajanje strokovne revije Acrocephalus, v kateri objavljajo prispevke ugledni domači in tuji strokovnjaki (revija izhaja štirikrat letno);
- izdajanje poljudnoznanstvene revije Svet ptic, ki prav tako izhaja štirikrat letno;
- izdajanje priložnostnih brošur in zloženk;
- izdajanje monografij.

4. ***Vzgojno-izobraževalna dejavnost:***
- organizacija delavnic za izobraževanje osnovnošolskih in srednješolskih učiteljev;
- organizacija tradicionalnih srečanj mladih ornitologov Slovenije;
- organizacija predavanj o pticah za otroke in mladino na osnovnih in srednjih šolah;
- organizacija mladinskih ornitoloških taborov za mlade ornitologe.

5. ***Dejavnosti za člane in izobraževanje za širšo javnost:***
- akcije za vključevanje večjega števila članov (ornitološki izleti, štetje vodnih ptic, svetovni oziroma evropski dan štetja ptic, vsakoletno štetje kosca *Crex crex* ipd.);
- popularizacija kulture opazovanja ptic v širši javnosti;
- organizacija pomladnega in jesenskega ciklusa predavanj;
- delovanje knjižnice;
- širjenje delovanja društva na lokalni ravni, ustanavljanje lokalnih sekcij (Štajerska sekcija, Notranjska sekcija, Ljubljanska sekcija,...);
- organizacija prireditev v sodelovanju s svetovno zvezo za varstvo ptic BirdLife International;
- vodenje skupnih akcij z BirdLife International (npr. svetovni dan opazovanja ptic);
- sodelovanje in navezava stikov z domačimi in tujimi vladnimi in nevladnimi organizacijami ter vladnimi službami;
- delo v strokovnih komisijah DOPPS-a;
- predstavljanje društvenih projektov in akcij širši javnosti.

Članstvo
Društvo DOPPS šteje že več kot 1000 članov, ki pomagajo ohranjati in povečevati raznoliko populacijo ptic v Sloveniji. Vsi člani se s svojim delovanjem, razmišljanjem in naravnanostjo trudijo ohranjati naravno okolje po okoljevarstvenih načelih in načelih, zapisanih v Ornitološkem kodeksu.

Kodeks slovenskih ornitologov
Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic:
- pred vsemi interesi zastopa interese varstva narave in varstva ptic;
- pri svojem delu in tudi drugače ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje, prav tako ne ogroža drugih živih bitij in narave;
- ne jemlje ptic iz narave in jih zadržuje v ujetništvu;
- je pri fotografiranju ptic in narave obziren, ogroženih vrst ne slika na gnezdu;
- vestno zapisuje vsa opažanja in jih sproti dopolnjuje;
- sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

DOPPS **Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije**

p. p. 2990, 1001 Ljubljana
Tel.: 01/426 58 75
Faks: 01/425 11 81
spletni naslov: www.ptice.org
e-mail: dopps@dopps-drustvo.si

GLAVNI POKROVITELJ

Glavni pokrovitelj DOPPS je družba Mobitel, s katero aktivno sodelujemo že od leta 1995.
Dolgoletno sodelovanje in skupne aktivnosti so pomembno vplivale na prepoznavnost vloge društva in na pomen varstva ptic ter ohranjanja narave v najširši slovenski javnosti. Partnerstvo med družbo Mobitel in DOPPS poteka na več ravneh: oglaševanju in različnih projektih ozaveščanja širše javnosti o vse večji ogroženost ptic in njihovih življenjskih prostorov ter na projektih aktivnega varstva redkih in ogroženih ptic v Sloveniji in publicistike.

Sledovi dolgoročnega partnerstva so najbolj vidni v naravi - odgovor o njegovem uspehu so ptice, ohranjena narava in mreža območij Natura 2000 v Sloveniji.

rjava čaplja *Ardea purpurea*
foto: Kajetan Kravos

Izdajatelj: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS

Avtorji tekstov: Luka Božič, Katarina Denac, Andrej Figelj, Andrej Hudoklin, Primož Kmecl, Bojana Lipej, Lovrenc Lipej, Igor Maher, Andrej Medved, Tomaž Mihelič, Borut Mozetič, Mirko Perušek, Borut Rubinič, Jakob Smole, Boštjan Surina, Nataša Šalaja

Tehnično uredila: Marjana Ahačič in Borut Mozetič

Strokovni pregled: Luka Božič, Andrej Medved in Borut Mozetič
Lektoriranje: Henrik Ciglič
Avtorji fotografij na ovitku: Kajetan Kravos, Franko Barut, Dietmar Nill, Peter Buchner
Oblikovanje in zasnova: Franko Barut

Tisk: Schwarz d.o.o.
Število izvodov: 5.000

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

502.743:598.2(497.4)
502.742(497.4)

ŽIVLJENJE med nebom in zemljo : naše ptice na 25 posebnih območjih varstva / Luka Božič ... [et al.]. - Ljubljana : Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS, 2006

ISBN-10 961-90786-5-9
ISBN-13 978-961-90786-5-5
1. Božič, Luka, 1976-
228961536

NATURA 2000

BirdLife INTERNATIONAL

DOPPS

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25

Naše ptice na 25 Posebnih območjih varstva